

EUROPESE
COMMISSIE

HOGE VERTEGENWOORDIGER
VAN DE UNIE VOOR
BUITENLANDSE ZAKEN
EN VEILIGHEIDSBELEID

Brussel, 12.11.2025
JOIN(2025) 791 final

**GEZAMENLIJKE MEDEDELING AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD,
HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN
DE REGIO'S**

Europees schild voor de democratie: zorgen voor sterke en veerkrachtige democratieën

“Alleen door te laten zien dat de democratie de burgers ten goede komt en resultaten oplevert, kunnen we een sterkere Unie tot stand brengen. Europa kan alleen floreren als de democratie floreert.”

Voorzitter Ursula von der Leyen, internationale Karelsprijs

1. Inleiding

De democratie is de hoeksteen van de Europese Unie en is van cruciaal belang voor de bevordering van **vrede, veiligheid, economische welvaart, concurrentievermogen** en **sociale cohesie**. De fundamenteën van de democratie worden gevormd door vrije burgers, vrije en eerlijke verkiezingen, vrije media en sterke democratische instellingen en processen. Democratie is meer dan een governance-systeem: het is een levenswijze die garant staat voor onze rechten en vrijheden, gelijkheid voor de wet waarborgt, open en rechtvaardige samenlevingen bevordert, en ervoor zorgt dat machthebbers ter verantwoording kunnen worden geroepen. De burgers van de EU zien democratie, mensenrechten en de rechtsstaat als de belangrijkste troef van de EU¹.

In een tijd van toenemende geopolitieke spanningen, internationale en regionale conflicten en technologische ontwrichting staan onze democratieën onder druk van binnen- en buitenaf. Autoritaire regimes zien democratieën als een bedreiging en zetten steeds agressievere tactieken in om ze te verzwakken, onder meer door gebruik te maken van gelieerde statelijke of niet-statelijke groeperingen. Waar democratie draait om het samenbrengen van verschillende denkbeelden in de samenleving en het vinden van gemeenschappelijke oplossingen, streven autoritaire regimes ernaar verdeeldheid te creëren of te vergroten, conflicten te instrumentalisieren, democratische actoren — met name vrije media en het maatschappelijk middenveld — in diskrediet te brengen en vrije en eerlijke verkiezingen te ondermijnen. Hun doel is het vertrouwen aan te tasten dat burgers hebben in democratische instellingen en in het vermogen van de democratie om resultaten voor hen te boeken.

Dit is een belangrijk punt van zorg voor de EU, haar buurlanden en democratieën over de hele wereld. Het is van essentieel belang de kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten van de EU te ondersteunen bij hun inspanningen om de democratie te versterken en te consolideren. Een aantal van hen is doelwit geweest van intensieve pogingen tot destabilisatie en inmenging. Naast zijn meedogenloze aanvalsoorlog tegen Oekraïne, voert Rusland ook zijn hybride aanvallen op en voert het land een machtsstrijd tegen Europa. De gebruikte tactieken reiken tot diep in de kern van onze samenlevingen en hebben mogelijk langdurige gevolgen. Door het verspreiden van een bedrieglijk narratief, soms door het manipuleren en vervalsen van historische feiten, zijn deze tactieken gericht op het uithollen van het vertrouwen in democratische systemen.

Deze bedreigingen staan niet op zichzelf, maar worden gevoed door andere belangrijke uitdagingen waar de democratie momenteel mee te kampen heeft en versterkt deze. Hierbij gaat het onder meer om toenemend extremisme en toenemende polarisatie, afnemend

¹ Volgens de Flash Eurobarometer 550, “Challenges and priorities in the EU”, van juli 2024, beschouwen Europeanen de eerbiediging van de democratie, de mensenrechten en de rechtsstaat als belangrijkste EU-troef (38 %).

vertrouwen en afnemende betrokkenheid, bedreigingen voor de integriteit van verkiezingen en de pluriformiteit van het publieke debat en de vrijheid van meningsuiting, en een verslechtering van de omgeving waarin journalisten en het maatschappelijk middenveld opereren². Deze uitdagingen vinden plaats tegen de achtergrond van een diepe digitale transformatie van onze samenlevingen die voor een verandering heeft gezorgd van de manier waarop het publieke debat plaatsvindt, waarop informatie wordt gedeeld en waarop burgers betrokken zijn bij het publieke domein. Dit heeft burgers belangrijke nieuwe kansen geboden om vrij toegang te krijgen tot informatie, hun mening te geven en deel te nemen aan het openbare leven en het democratisch debat. Hierdoor zijn echter ook nieuwe kwetsbaarheden aan het licht gekomen en gecreëerd. Mensen bepalen hun standpunten steeds vaker op basis van op algoritmen gebaseerde, gepersonaliseerde bronnen, waardoor de gedeelde ruimte voor democratisch debat steeds verder wordt beperkt. Socialemediaplatforms zijn bovendien van invloed op de houdbaarheid van modellen voor media-inkomsten. Daarnaast kunnen de ontwikkelingen op het gebied van artificiële intelligentie (AI) grote gevolgen hebben voor de democratische ruimte, onder meer voor verkiezingsprocessen.

Het beschermen van de democratie en het ontwikkelen van de democratische veerkracht van burgers, samenlevingen en instellingen betreft een dringende collectieve inspanning die een overheids- en maatschappijbrede aanpak vereist. Dit is niet alleen nodig voor de instandhouding van de EU-waarden, maar ook om de veiligheid van Europa te waarborgen en zijn onafhankelijkheid, vrijheid en welvaart te waarborgen. De EU-instellingen, de lidstaten, de kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten van de EU, het maatschappelijk middenveld en de particuliere sector spelen op basis van onze gedeelde waarden elk een cruciale rol. Onze burgers en hun vrijheden moeten daarbij centraal staan.

2. Het Europees schild voor de democratie

Er is sprake van een toenemend bewustzijn van de gemeenschappelijke uitdagingen waar democratieën in de EU en wereldwijd mee te kampen hebben, en er worden op alle niveaus reeds maatregelen genomen. De lidstaten hebben nieuwe organen en nieuwe capaciteiten tot stand gebracht ter bevordering van hun nationale democratische veerkracht. Politieke actoren en een breed scala aan actieve burgers en groepen hebben een oproep tot actie gedaan en dragen daarmee bij aan de respons op deze uitdagingen.

De EU heeft een robuust beleids- en rechtskader in het leven geroepen op basis van het actieplan voor Europese democratie uit 2020³ en het pakket voor de verdediging van de

² Strategisch prognoseverslag 2025 “Veerkracht 2.0: De EU in staat stellen te bloeien in turbulente en onzekere tijden, COM/2025/484 final, en “Rethinking societal resilience in a time of polycrisis”, <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC142772>.

³ Mededeling van de Europese Commissie betreffende het actieplan voor Europese democratie, COM(2020) 790 final.

democratie uit 2023⁴, met als doel deze collectieve inspanningen te helpen coördineren, mobiliseren, aan te vullen en te versterken.

Voortbouwend op dat kader presenteren de Commissie en de hoge vertegenwoordiger voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid met het Europees schild voor de democratie een reeks nieuwe maatregelen op drie prioritaire gebieden, gericht op het versterken van krachtige en veerkrachtige democratieën door:

- **versterking van het situationeel bewustzijn en ondersteuning van de responscapaciteit om de integriteit van de informatieruimte te waarborgen,**
- **versterking van de democratische instellingen, vrije en eerlijke verkiezingen en vrije en onafhankelijke media,**
- **bevordering van de maatschappelijke veerkracht en de burgerparticipatie.**

Om een betere samenwerking en coördinatie bij de aanpak van verschillende aspecten in het kader van deze prioritaire gebieden te ondersteunen, zal een **Europees Centrum voor democratische veerkracht** (“het Centrum”) voorzien in het bundelen van kennis en capaciteiten in de lidstaten, kandidaat-lidstaten, potentiële kandidaat-lidstaten, instellingen, organen en instanties van de EU, met inbegrip van de Europese Dienst voor extern optreden (EDEO), naargelang het geval. Het Centrum zal **het delen van informatie** vergemakkelijken en **operationele samenwerking en capaciteitsopbouw ondersteunen** teneinde het hoofd te kunnen bieden aan veranderende gemeenschappelijke dreigingen, met name buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging (FIMI) en desinformatie. Het Centrum zal tot doel hebben het situationeel bewustzijn te vergroten, beter op dreigingen te kunnen anticiperen en deze op te sporen, een robuust en gecoördineerd systeem voor vroegtijdige waarschuwing te ontwikkelen en het vermogen om tot een snelle respons te komen te bevorderen. Het zal ook helpen het bewustzijn te vergroten om samenlevingen en instellingen beter voor te bereiden en mondiger te maken, zodat zij beter bestand zijn tegen informatiemanipulatie en desinformatie. De werkzaamheden van het centrum zullen bijdragen tot de consolidatie van de maatschappijbrede EU-benadering ten aanzien van het vergroten van paraatheid en bewustzijn en het ontwikkelen van democratische veerkracht.

Het **Europees schild voor de democratie** zal bijdragen tot de versterking van onze democratieën en zal Europeanen in staat stellen hun rechten uit te oefenen, vrijelijk hun mening te vormen en te uiten, zeggenschap te hebben, en op actieve en veilige wijze deel te nemen aan het democratisch bestel van de Unie. De bijbehorende acties zullen de democratische instellingen versterken, de integriteit van verkiezingen beschermen en de vrijheid en pluriformiteit van de media ondersteunen, zodat onze democratieën sterk, open en pluriform blijven, gebaseerd op het vertrouwen van de burgers. Het initiatief zal worden uitgevoerd in

⁴ Mededeling van de Europese Commissie over de verdediging van de democratie, COM(2023) 630 final. Als onderdeel van dit pakket heeft de Commissie een richtlijn betreffende belangenvertegenwoordigingsactiviteiten namens derde landen voorgesteld, dat momenteel door de medewetgevers wordt besproken.

synergie met de EU-agenda inzake veiligheid, defensie en paraatheid⁵, en in bredere zin in samenhang met het externe optreden van de EU.

2.1. Een nieuw Europees Centrum voor democratische veerkracht: versterking van situationeel bewustzijn en maatschappelijke veerkracht

Het ontwikkelen van democratische veerkracht vereist meer inspanningen op alle niveaus van de overheid, zowel tussen de EU-instellingen en de lidstaten als binnen de samenleving als geheel. Deze gecoördineerde inspanningen moeten **gericht zijn op het verbeteren van het situationeel bewustzijn, op het collectieve vermogen om te anticiperen op dreigingen, deze op te sporen en erop te reageren**, en op het **ontwikkelen van democratische veerkracht**. Er is reeds een aanzienlijke hoeveelheid werk verzet om deze uitdagingen het hoofd te bieden in de vorm van nieuwe instrumenten en structuren op zowel nationaal als Europees niveau⁶ en het behalen van een aantal belangrijke resultaten.

Een groot aantal van deze structuren is echter uitsluitend gericht op specifieke gebieden en gemeenschappen, maken gebruik van verschillende methoden, bieden vaak slechts een beperkte responscapaciteit, en houden slechts in beperkte mate verband met de werkzaamheden van de bevoegde autoriteiten op nationaal en EU-niveau. Het is van essentieel belang dat deze inspanningen op elkaar worden afgestemd; er moeten sterkere onderlinge verbanden tot stand worden gebracht om het situationeel bewustzijn te vergroten en tot een sterker collectief EU-vermogen te komen wat betreft het monitoren en in kaart brengen van en anticiperen op campagnes gericht op informatiemanipulatie en desinformatie⁷.

Om aan deze behoeften tegemoet te komen, zal de Commissie een **Europees Centrum voor democratische veerkracht** tot stand brengen. Het Centrum zal voorzien in een kader ter versterking van de coördinatie van informatie-uitwisseling tussen de instellingen, organen, instanties en lidstaten van de EU, alsook ter ondersteuning van operationele samenwerking en capaciteitsopbouw. Dit zal een beter geïntegreerde en doeltreffendere aanpak opleveren voor het vergroten van het situationeel bewustzijn en voor de ontwikkeling van een robuust en gecoördineerd systeem voor vroegtijdige waarschuwing dat in staat is een snelle respons te bevorderen. De werkzaamheden van het Centrum zullen bovendien het vergroten van het

⁵ Europese Commissie, 2025: Gezamenlijk witboek over de gereedheid van de Europese defensie 2030, JOIN(2025) 120 final; Strategie voor een paraatheidsunie, JOIN(2025) 130 final; ProtectEU: een Europese strategie voor interne veiligheid, COM(2025) 148 final.

⁶ Er bestaan reeds verschillende kaders, structuren en instrumenten op EU- en nationaal niveau voor het aanpakken van FIMI en desinformatie, alsook voor de benadering van maatschappelijke veerkracht in bredere zin. Op EU-niveau gaat het hierbij onder meer om het door de EDEO beheerde systeem voor snelle waarschuwingen (RAS), het interne netwerk van de Commissie ter bestrijding van desinformatie, EUvsDisinfo, het Europees Waarnemingscentrum voor digitale media (EDMO), de rondetafelgesprekken bij verkiezingen in het kader van de digitaaldienstenverordening, en de werkzaamheden van het Europees samenwerkingsnetwerk voor verkiezingen (ECNE). Ook op nationaal niveau zijn er specifieke structuren in het leven geroepen, zoals Viginum in Frankrijk, het Zweedse agentschap voor psychologische verdediging, of de maatschappijbrede benadering ten aanzien van democratische veerkracht die in Finland wordt gehanteerd.

⁷ Zoals ook aangehaald in de conclusies van het voorzitterschap uit mei 2025 over het versterken van de democratische veerkracht van de EU — <https://www.consilium.europa.eu/nl/press/press-releases/2025/05/27/presidency-conclusions-on-strengthening-eu-democratic-resilience/>.

bewustzijn ten goede komen en burgers, samenlevingen en instellingen mondiger maken en hun veerkracht versterken.

Het Centrum zal met name fungeren als specifieke hub voor uitwisseling en operationele samenwerking tussen de instellingen en lidstaten van de EU. Het Centrum zal een koppeling vormen tussen bestaande netwerken en structuren die zich bezighouden met preventie, opsporing, analyse en respons met betrekking tot patronen van dreigingen in de informatieruimte, en zal activiteiten verrichten ten behoeve van de ontwikkeling van gezamenlijke benaderingen, praktijken en methoden en het uitwisselen van relevante gegevens en analyses. Het zal activiteiten op het gebied van opleidingen en capaciteitsopbouw bevorderen. Daarnaast kan het advies verstrekken over gemeenschappelijke responsinstrumenten, strategieën, standaardwerkwijzen, protocollen of gezamenlijke oefeningen. Het Centrum zal worden ondersteund door en nauw samenwerken met het systeem voor snelle waarschuwingen, een erkend mechanisme voor de uitwisseling van informatie tussen EU-instellingen en de lidstaten inzake FIMI en desinformatie.

Er wordt een **stakeholdersplatform** voor onafhankelijke niet-institutionele belanghebbenden opgericht om bijdragen van een brede waaier aan relevante belanghebbenden en gemeenschappen mogelijk te maken en deze bijdragen ter beschikking te stellen ten behoeve van de werkzaamheden van het Centrum. In dit platform worden belanghebbenden samengebracht, waaronder organisaties uit het maatschappelijk middenveld, denktanks, onderzoekers en academici, factcheckers en aanbieders van mediadiensten. Met volledige inachtneming van de onafhankelijkheid van alle deelnemers zal dit platform de uitwisseling van informatie, kennis en advies vergemakkelijken en geleidelijk voortbouwen op bestaande gemeenschappen van belanghebbenden, zoals het Europees Waarnemingscentrum voor digitale media (EDMO) en nieuwe gemeenschappen, waaronder het Europees netwerk van factcheckers en het toekomstige gemeenschappelijke kader voor onderzoeksondersteuning. Het platform zal de verspreiding van onderzoek en andere resultaten ondersteunen en de uitwisseling tussen verschillende belanghebbenden bevorderen.

Het Centrum zal **volledig in overeenstemming met de bevoegdheden op EU- en nationaal niveau** te werk gaan, met inachtneming van de onafhankelijkheid van bestaande structuren op nationaal en EU-niveau. De ontwikkeling ervan zal **geleidelijk worden uitgerold** op basis van de vrijwillige deelname van de lidstaten en **hun inbreng en behoeften met betrekking tot steun en samenwerking**, teneinde te waarborgen dat de nationale autoriteiten, ook op EU-niveau, optimale steun krijgen. Voortbouwend op de lopende steun van de EU en de samenwerking met internationale partners⁸ zal het Centrum ook openstaan voor geassocieerde kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten van de EU om hen te ondersteunen en wederzijds leren te bevorderen. Daarnaast kan worden voorzien in samenwerking met gelijkgestemde partners.

De werkzaamheden van het Centrum zullen worden uitgevoerd in aanvulling op en in synergie met andere maatregelen ter waarborging van de integriteit van de informatieruimte, ter versterking van de integriteit van verkiezingen, ter bevordering van de vrijheid en pluriformiteit

⁸ De G7, de NAVO, de VN, de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, of de Raad van Europa.

van de media, en ter bevordering van de algehele maatschappelijke veerkracht middels de mondigheid en betrokkenheid van burgers.

2.2. Waarborging van de integriteit van de informatieruimte

Het is van essentieel belang de integriteit van de informatieruimte te versterken om iedereen in de samenleving in staat te stellen toegang te krijgen tot betrouwbare en deugdelijke informatie, hun democratische rechten uit te oefenen en op zinvolle wijze contacten met instellingen en gemeenschappen te onderhouden. Transparantie, verantwoordingsplicht en integriteit in de informatieruimte zijn van cruciaal belang om ervoor te zorgen dat de stem van de burgers wordt gehoord, dat zij in staat zijn als actieve burgers deel te nemen, en dat hun vertrouwen in democratische processen wordt vergroot en behouden.

Campagnes gericht op buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging (FIMI)⁹ en desinformatie beogen het vertrouwen van het publiek in de informatieruimte en democratische instellingen te ondermijnen en tegelijkertijd de maatschappelijke verdeeldheid te vergroten¹⁰. Dit wordt mogelijk gemaakt door een wildgroei aan nieuwe online manipulatietechnieken. Hierbij gaat het onder meer om het niet-authentieke gebruik van sociale media¹¹, nepaccounts op sociale media, websites die zijn ontworpen om officiële bronnen na te bootsen, kunstmatige versterking van polariserende content, het gebruik van synthetische content, zoals deepfakes, en andere door artificiële intelligentie (AI) gegenereerde content. De verspreiding hiervan is vaak afhankelijk van niet-authentiek gedrag zoals nepaccounts, door AI en bots aangestuurde versterking en niet-authentieke contacten. Dergelijke gecoördineerde activiteiten, die vaak deel uitmaken van bredere hybride campagnes, worden steeds geraffineerder en meer gedecentraliseerd en kunnen netwerken omvatten die op meerdere platforms en rechtsgebieden actief zijn, vaak in anonieme vorm, waardoor ze bijzonder moeilijk op te sporen, in kaart te brengen en doeltreffend te bestrijden zijn.

Voor het aanpakken van deze kwesties heeft de EU specifieke wetgeving in het leven geroepen. De **AI-verordening**¹² bevat transparantieverplichtingen voor aanbieders en gebruiksverantwoordelijken van bepaalde AI-systemen, waaronder de verplichting om kunstmatig gegenereerde of gemanipuleerde content aan te merken en op te sporen, alsook de verplichting om deepfakes en bepaalde andere door AI gegenereerde publicaties over zaken

⁹ FIMI verwijst naar een gedragspatroon dat een bedreiging vormt voor of een negatieve invloed kan hebben op waarden, procedures en politieke processen. Het gaat hierbij om activiteiten met een manipulatief karakter, die met opzet en volgens een plan worden uitgevoerd. Achter dergelijke activiteiten kunnen overheids- of niet-overheidsactoren zitten, met inbegrip van aan hen gelieerde groeperingen binnen en buiten hun eigen grondgebied.

¹⁰ Uit de antwoorden op de openbare raadpleging van de Commissie ter voorbereiding van het Europees schild voor de democratie, blijkt dat respondenten het niet-authentieke gebruik van sociale media en FIMI als enkele van de belangrijkste risico's voor de democratie beschouwen. Ook uit een speciale Eurobarometer [verwijzing: EB Special 568] uit 2025 blijkt dat respondenten FIMI en desinformatie als belangrijk obstakel voor de democratie zien, naast een toenemend wantrouwen in democratische instellingen en processen. Uit dezelfde Eurobarometer-enquête blijkt dat meer dan zeven van de tien Europeanen zich zorgen maken dat kiezers hun beslissingen op desinformatie baseren.

¹¹ Geautomatiseerde softwareprogramma's die tot doel hebben repetitieve taken uit te voeren via een netwerk, en vaak worden ingezet om echte gebruikers na te bootsen.

¹² Verordening (EU) 2024/1689 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 tot vaststelling van geharmoniseerde regels betreffende artificiële intelligentie, PB L, 2024/1689, 12.7.2024. Deze verordening is met ingang van 2 augustus 2026 van toepassing.

van algemeen belang aan te merken. De **digitaledienstenverordening**¹³ draagt voorts bij tot de versterking van de integriteit van de informatieruimte, door verantwoordelijkheden te reguleren en van aanbieders van zeer grote onlineplatforms en van zeer grote onlinezoekmachines te verlangen dat zij de uit hun diensten voortvloeiende systeemrisico's ten aanzien van de samenleving en democratie beperken, met volledige eerbiediging van het recht op vrijheid van meningsuiting. De digitaledienstenverordening doet de algoritmische transparantie toenemen door gebruikers in staat te stellen te bepalen hoe aanbevelingssystemen van invloed zijn op de content die zij online te zien krijgen, en biedt onderzoekers toegang tot de gegevens op het platform. De digitaledienstenverordening verleent de Commissie bovendien de bevoegdheid om het ontwerp van de algoritmische systemen tegen het licht te houden, met steun van het Europees Centrum voor algoritmetransparantie (ECAT). De uitvoering en handhaving van deze wetgeving zijn van prioritair belang en er lopen verschillende procedures met betrekking tot bepaalde aanbieders van zeer grote onlineplatforms betreffende de beoordeling en het beheer van systeemrisico's voor het maatschappelijk debat en verkiezingsprocessen. Meer in het algemeen zal de Commissie de verplichtingen uit hoofde van de digitaledienstenverordening blijven monitoren en handhaven en zal zij samenwerken met belanghebbenden om ervoor te zorgen dat deze verplichtingen worden nageleefd¹⁴.

Om grote incidenten en inmenging in de informatieomgeving te voorkomen en aan te pakken, zal de Commissie samen met de Europese Raad voor digitale diensten **een incidenten- en crisisprotocol in het kader van de digitaledienstenverordening**¹⁵ opstellen. Dit zal de coördinatie tussen de betrokken autoriteiten vergemakkelijken en ervoor zorgen dat snel wordt gereageerd op grootschalige en mogelijk transnationale informatieoperaties. Dit protocol zal mede gebaseerd en afgestemd zijn op andere bestaande crisismechanismen, met name de blauwdruk voor cyberbeveiliging ("Cybersecurity Blueprint")¹⁶, om ervoor te zorgen dat de acties worden gecoördineerd en coherent zijn en dat rekening wordt gehouden met de relevante EU-wetgeving¹⁷. Uitwisselingen tussen deze mechanismen kunnen worden ondersteund door het Europees Centrum voor democratische veerkracht en het bijbehorende stakeholdersplatform.

De **gedragscode betreffende desinformatie** voorziet met ondersteuning van een gezamenlijke taskforce in een robuuste reeks verbintenissen en gedetailleerde maatregelen die tezamen de risico's in verband met desinformatie helpen beperken, met volledige inachtneming van de vrijheid van meningsuiting, bijvoorbeeld door gebruikers betere instrumenten te bieden om

¹³ Verordening (EU) 2022/2065 van het Europees Parlement en de Raad van 19 oktober 2022 betreffende een eengemaakte markt voor digitale diensten, PB L 277 van 27.10.2022, blz. 1.

¹⁴ Volgens artikel 91, lid 2, van de digitaledienstenverordening, evalueert de Commissie deze verordening uiterlijk op 17 november 2027 en vervolgens om de vijf jaar, en brengt zij hierover verslag uit aan het Europees Parlement, de Raad en het Europees Economisch en Sociaal Comité.

¹⁵ Artikel 48 van de digitaledienstenverordening voorziet in een specifieke procedure voor de vaststelling van een dergelijk protocol.

¹⁶ Gedelegeerde verordening van de Commissie van 1.7.2025, C(2025) 4340 final, en artikel 40 van de digitaledienstenverordening.

¹⁷ Waaronder de richtlijn betreffende maatregelen voor een hoog gezamenlijk niveau van cyberbeveiliging in de Unie (NIS2-richtlijn), de cyberbeveiligingsverordening, de AI-verordening, de verordening inzake politieke reclame en de verordening inzake het tegengaan van de verspreiding van terroristische onlinecontent.

desinformatie te herkennen, te begrijpen en te signaleren, en onderzoekers meer bevoegdheden te geven. Daarnaast is de gedragscode nuttig voor het vaststellen van de naleving van de verplichtingen met betrekking tot **systeemrisico's in verband met desinformatie** voor de aanbieders van zeer grote onlineplatforms en zeer grote onlinezoekmachines die zich houden aan de verbintenissen uit hoofde van deze code en deze naleven¹⁸. De Commissie zal de mate van inzet van de individuele ondertekenaars van de gedragscode en de uitvoering ervan beoordelen. Indien nodig zal de Commissie in het kader van de digitaaldienstenverordening regelgevingsdialogen met deze ondertekenaars voeren en beslissingen nemen over andere passende follow-upmaatregelen. De Commissie zal bijvoorbeeld met de ondertekenaars samenwerken bij het opvoeren van hun inspanningen inzake de **transparantie van aanbevelingssystemen** en bij **het uit de circulatie nemen van desinformatie**¹⁹, onder meer om financiële prikkels voor desinformatie via reclame-inkomsten weg te nemen²⁰ en relevante indicatoren te ontwikkelen om de inspanningen van platforms in dit verband te meten²¹.

De Commissie zal daarnaast met de ondertekenaars van de gedragscode mogelijke aanvullende maatregelen verkennen. Daarbij kan het onder meer gaan om het verbeteren van manieren voor het opsporen en **het aanmerken van door AI gegenereerde en gemanipuleerde content** op sociale media²² en om **vrijwillige controle-instrumenten voor gebruikers**²³. Dergelijke maatregelen zouden een aanvulling vormen op de AI-verordening en andere relevante EU-regels. De **Europese portemonnees voor digitale identiteit**, die tegen eind 2026 beschikbaar zullen zijn voor EU-burgers en -ingezetenen, kunnen dergelijke maatregelen vergemakkelijken en het vertrouwen in en de veiligheid van online-interacties bevorderen door veilige identificatie en authenticatie mogelijk te maken²⁴.

De inspanningen van de lidstaten om de integriteit van de informatieruimte te waarborgen, kunnen op EU-niveau worden versterkt door middel van een gecoördineerde aanpak en door kennis en informatie te bundelen op basis van de bestaande **FIMI-toolbox**²⁵. In samenwerking met nationale autoriteiten en deskundigen zal de Commissie de voorbereiding ondersteunen van een **blauwdruk voor de bestrijding van FIMI en desinformatie**, met inbegrip van instrumenten en richtsnoeren voor maatregelen om te anticiperen op dreigingen, deze op te sporen en erop te reageren, alsmede een specifiek mechanisme voor professionele

¹⁸ Zie het advies van de Commissie betreffende de beoordeling van de praktijkcode inzake desinformatie, C(2025) 1008 final, <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/112679>.

¹⁹ Voortbouwend op toezegging 19 van het hoofdstuk “Empowering Users” en toezegging 1 van het hoofdstuk “Scrutiny of Ads Placement” van de gedragscode betreffende desinformatie.

²⁰ Wat betreft partijen die aanhoudend desinformatie verspreiden.

²¹ Voortbouwend op toezegging 41 van het hoofdstuk “Monitoring the Code” van de gedragscode betreffende desinformatie op het gebied van structurele indicatoren.

²² Voortbouwend op toezegging 15 en maatregel 15.1 van de gedragscode betreffende desinformatie.

²³ Er kunnen oplossingen worden verkend die met name tot doel hebben gebruikers te helpen controleren of zij met een echte persoon van doen hebben (bijvoorbeeld door middel van een controlepictogram).

²⁴ De Europese portemonnees voor digitale identiteit zullen iedereen in Europa een veilig, betrouwbaar en privacyvriendelijk middel voor digitale identificatie bieden. Elke lidstaat zal aan al zijn burgers, inwoners en bedrijven ten minste één portemonnee verstrekken, waarmee zij hun identiteit kunnen aantonen en belangrijke digitale documenten veilig kunnen opslaan, delen en ondertekenen.

²⁵ Deze toolbox voorziet in een actieplan: https://www.eeas.europa.eu/eeas/information-integrity-and-counteracting-foreign-information-manipulation-interference-fimi_en.

uitwisselingen en teams die zich bezighouden met nationale capaciteitsopbouw en wederzijds leren.

Het versterken van de capaciteit van de onafhankelijke factcheckgemeenschap in de EU is van cruciaal belang om de opsporing en monitoring van FIMI- en desinformatiecampagnes te stimuleren. Met de steun van de Commissie zal een onafhankelijk **Europees netwerk van factcheckers**²⁶ worden opgericht, dat zal bijdragen aan het stakeholdersplatform van het Europees Centrum voor democratische veerkracht. Het netwerk zal gebaseerd zijn op de hoogste ethische en professionele normen en zal actief zijn in de EU en in kandidaat-lidstaten, potentiële kandidaat-lidstaten en buurlanden die geassocieerd zijn met het **programma Digitaal Europa**. Dit netwerk zal de capaciteit voor factchecking in alle officiële talen van de EU ten goede komen, met name bij bijvoorbeeld verkiezingen, in noodsituaties op het gebied van de volksgezondheid, of bij natuurrampen waarbij de toegang tot betrouwbare informatie van cruciaal belang is. Middels het netwerk zal voorts een **onafhankelijk factcheckregister** worden opgezet en onderhouden voor het bijeenbrengen van door onafhankelijke, in aanmerking komende en betrouwbare organisaties afgegeven factchecks, en zal de toegang van journalisten, onlineplatforms, onderzoekers en het maatschappelijk middenveld tot geverifieerde informatie worden vergemakkelijkt, zal grensoverschrijdende samenwerking worden ondersteund en zullen tijdige reacties mogelijk worden gemaakt. Daarnaast zal het netwerk toegang bieden tot een **beschermingsregeling voor factcheckers** in de EU voor de bescherming tegen bedreigingen en intimidatie, met inbegrip van juridische en psychologische bescherming. Door factcheckers te ondersteunen bij het bereiken van een breder publiek zal het netwerk een aanzienlijke bijdrage leveren aan de maatschappelijke veerkracht²⁷.

Het **Europees Waarnemingscentrum voor digitale media (EDMO)** biedt een pan-Europees, onafhankelijk en interdisciplinair netwerk van onderzoek en analyse ter bestrijding van FIMI- en desinformatiecampagnes. In het kader van een **uitgebreid mandaat**²⁸ zal het EDMO in staat zijn zijn nieuwe onafhankelijke monitoring- en analytische capaciteit te ontwikkelen ter ondersteuning van het situationeel bewustzijn, met name rond verkiezingen of in crisissituaties. De monitoring zal betrekking hebben op alle lidstaten, kandidaat-lidstaten (bijvoorbeeld Oekraïne en Moldavië)²⁹ en potentiële kandidaten, en bijdragen aan de werkzaamheden van

²⁶ Zoals aangekondigd in de politieke beleidslijnen 2024-2029 van de voorzitter van de Commissie. Van 15 april tot 2 september 2025 konden aanvragen worden ingediend in het kader van een oproep tot het indienen van voorstellen <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-launches-eu5-million-call-strengthen-european-fact-checking-network>.

²⁷ Voorbereidende actie inzake projecten ter bevordering van het bereik en de impact van professionele content die door onafhankelijke factcheckorganisaties in de EU wordt geproduceerd, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/funding/boosting-visibility-fact-checking-content-europe>.

²⁸ In juli 2025 is een aanbesteding uitgeschreven van maximaal 2,56 miljoen EUR in het kader van het programma Digitaal Europa. Zie: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/funding/commission-launches-call-continuation-european-digital-media-observatory/>.

²⁹ In 2025 wordt met behulp van een EU-subsidie van 1,29 miljoen EUR in het kader van het programma Digitaal Europa (als onderdeel van een bredere oproep tot het indienen van voorstellen ter waarde van 8,8 miljoen EUR), een nieuwe EDMO-hub met de naam FACT gelanceerd ter bestrijding van desinformatie in Oekraïne en Moldavië. Dit project loopt tot 2027. Zie <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/projects-details/43152860/101226241>. Koppeling naar de nieuwe EDMO-aanbesteding: "Commission launches call for the continuation of the European Digital Media Observatory | Shaping Europe's digital future".

het stakeholdersplatform in het kader van het Europees Centrum voor democratische veerkracht.

Ook de onderzoeks- en academische gemeenschap heeft relevante bijdragen geleverd in de vorm van onafhankelijke analyses en bewijsmateriaal met betrekking tot FIMI- en desinformatiecampagnes. De Commissie zal steun verlenen aan de totstandbrenging van een **gemeenschappelijk kader ter ondersteuning van onderzoek** voor het bieden van toegang tot gegevens en geavanceerde technologie³⁰ teneinde deze onafhankelijke capaciteiten te bundelen en te versterken. Dit kader, dat onder meer zal steunen op de bevoorrechte toegang tot gegevens in het kader van de digitaaldienstenverordening en de verordening inzake politieke reclame³¹, zal een bijdrage leveren aan de werkzaamheden van het stakeholdersplatform van het Europees Centrum voor democratische veerkracht. Het zal helpen om meer inzicht te krijgen in de manier waarop campagnes online worden verspreid en hoe zij van invloed zijn op de integriteit van de informatieruimte. Het kader zal de ontwikkeling ondersteunen van instrumenten om de detectie te vergemakkelijken van door AI gegenereerde of gemanipuleerde audio, afbeeldingen en video die tot doel hebben feiten verkeerd weer te geven of desinformatie te verspreiden (bijvoorbeeld in de vorm van deepfakebeelden van politici). Het zal ook helpen bij het traceren van nieuwe vormen van gecoördineerd niet-authentiek gedrag, onder meer in de vorm van platformoverschrijdende coördinatie, het gebruik van bots of algoritmische versterking.

Teneinde op krachtige wijze op FIMI te kunnen anticiperen en reageren is het van belang **de FIMI-toolbox**³² optimaal in te zetten. Deze toolbox omvat een breed scala aan reacties, waaronder beperkende maatregelen van de Unie ten aanzien van personen en entiteiten van buiten de EU die betrokken zijn geweest bij tegen de EU, kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaten gerichte FIMI-campagnes. De reikwijdte van de EU-sanctieregeling tegen de destabiliserende activiteiten van Rusland omvat het verbod op uitzendingen via door het Kremlin gesteunde propagandakanalen die betrokken zijn bij FIMI. Zowel op EU- als nationaal niveau zijn er aanvullende maatregelen genomen ter beperking van de verspreiding van content door malafide aanbieders van mediadiensten van buiten de EU die risico's voor de openbare veiligheid vormt, onder meer door de opschorting van mediavergunningen. De Europese verordening mediavrijheid³³ voorziet in de snelle en efficiënte coördinatie van acties tegen dergelijke aanbieders, middels regelgevende EU-instanties voor de media die met elkaar samenwerken binnen de Europese Raad voor mediadiensten. Om deze regelgevende instanties

³⁰ Bijvoorbeeld toegang tot gedeelde cloudgebaseerde middelen en software. Dit zal in aanvulling zijn op lopende initiatieven gericht op het versnellen van het opsporingstempo en het vergroten van de analytische capaciteit betreffende geavanceerde kwaadwillige activiteiten (bijvoorbeeld niet-authentieke gedragingen), die vaak deel uitmaken van hybride aanvallen.

³¹ Verordening (EU) 2024/900 van het Europees Parlement en de Raad van 13 maart 2024 betreffende transparantie en gerichte politieke reclame (PB L, 2024/900, 20.3.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/900/oj>).

³² https://www.eeas.europa.eu/eeas/information-integrity-and-counterering-foreign-information-manipulation-interference-fimi_en.

³³ Verordening (EU) 2024/1083 van het Europees Parlement en de Raad van 11 april 2024 tot vaststelling van een gemeenschappelijk kader voor mediadiensten op de interne markt en tot wijziging van Richtlijn 2010/13/EU (Europese verordening mediavrijheid) (PB L, 2024/1083, 17.4.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1083/oj>).

verder te ondersteunen, zal de Europese Raad voor mediadiensten in overleg met de Commissie **een lijst opstellen van gemeenschappelijke criteria om nationale regelgevende instanties voor de media** bij te staan bij hun optreden om de EU-informatieruimte te beschermen tegen malafide mediadiensten van buiten de EU.

FIMI- en desinformatiecampagnes kunnen ook gebaseerd zijn op gedragingen of activiteiten van criminele aard, zoals het witwassen van geld of georganiseerde misdaad. Het EU-acquis inzake strafrecht bestrijkt bepaalde vormen van FIMI- en desinformatieactiviteiten en een versterkte EU-samenwerking op dit gebied kan helpen deze beter tegen te gaan. Bij de geplande **herziening van de mandaten van Europol en Eurojust zal worden nagegaan hoe deze inspanningen verder kunnen worden opgevoerd.**

Tegen de achtergrond van geopolitieke spanningen en toenemende polarisatie is het van belang dat de EU haar inspanningen opvoert om bondgenootschappen aan te gaan met gelijkgestemde landen en regionale partners. De ondersteuning van democratische actoren en de integriteit van informatie-ecosystemen wereldwijd zal de Europese democratie, veiligheid en welvaart ten goede komen. De Commissie zal met derde landen samenwerken om burgerschapsvorming en digitaal onderwijs, betrouwbare initiatieven betreffende factchecking en regelgevingsinitiatieven ter versterking van de integriteit van de informatieruimte te ondersteunen. Het initiatief “Team Europe Democracy” draagt in samenwerking met de lidstaten, gelijkgestemde partners en het maatschappelijk middenveld bij aan betere kennisuitwisseling en coördinatie op het gebied van informatie-integriteit en bijstand aan journalisten die buiten de EU gevaar lopen.

De EU zal in het kader van haar externe optreden haar inspanningen ter bestrijding van FIMI opvoeren via de EDEO, dit in nauwe samenwerking met de Commissie, de lidstaten en internationale partners. Dit omvat het opbouwen van de capaciteit van de wereldwijde aanwezigheid van de EU, met inbegrip van het netwerk van EU-delegaties, missies in het kader van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid en diplomatieke missies van de lidstaten, het opschalen van opleidingen en het verstrekken van instrumenten ter bestrijding van FIMI aan personeel ter plaatse. De EU zal haar samenwerking met kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten en partners van de EU bij de bestrijding van FIMI opvoeren, met bijzondere aandacht voor het Europees nabuurschap, en tegelijkertijd collectieve maatregelen nemen in samenwerking met internationale partners, waaronder de G7, de NAVO en de veiligheids- en defensiepartnerschappen. Er zal worden gewerkt aan een proactievere aanpak van de bestrijding van FIMI, waarbij strategische-communicatieactiviteiten worden gecombineerd met inspanningen tot ontwrichting van de infrastructuur die FIMI mogelijk maakt, onder meer door de inspanningen voor de uitrol van beperkende maatregelen op te schroeven teneinde ervoor te zorgen dat daders met hogere kosten worden geconfronteerd.

Acties:

- *In het kader van de digitaledienstenverordening*
 - *opstelling van een incidenten- en crisisprotocol;*
 - *voortzetting van de samenwerking met de ondertekenaars van de gedragscode betreffende desinformatie, teneinde maatregelen ter bestrijding van technieken gericht op onlinemanipulatie aan te scherpen;*
- *ondersteuning van de opstelling van een EU-blauwdruk voor de bestrijding van FIMI en desinformatie;*
- *oprichting van een Europees netwerk van factcheckers;*
- *uitbreiding van het mandaat van het Europees Waarnemingscentrum voor digitale media;*
- *hulp bij de totstandbrenging van een gemeenschappelijk kader ter ondersteuning van onderzoek met het oog op een beter toezicht op campagnes gericht op informatiemanipulatie en desinformatie;*
- *opstelling door de Europese Raad voor mediadiensten, in overleg met de Commissie, van een lijst van gemeenschappelijke criteria om regelgevende instanties voor de media van de EU bij te staan bij hun optreden tegen malafide mediadiensten van buiten de EU die risico's voor de openbare veiligheid vormen;*
- *versterking van de capaciteiten van de EU-delegaties, de GVDB-missies en -operaties en de ambassades van de EU-lidstaten met het oog op de bestrijding van FIMI;*
- *uitrol van proactieve strategische-communicatiecampagnes in prioritaire regio's;*
- *gerichte capaciteitsopbouw en steun aan kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten van de EU zodat zij beter bestand zijn tegen FIMI en hybride inmenging, onder meer via GVDB-missies;*
- *inzet van internationale partnerschappen ten behoeve van een collectieve respons ter bestrijding van FIMI, onder meer middels het snellereactiemechanisme van de G7, de samenwerking tussen de EU en de NAVO, en de veiligheids- en defensiepartnerschappen.*

2.3. Sterkere democratische instellingen, vrije en eerlijke verkiezingen en vrije en onafhankelijke media

Vrije en onafhankelijke media, vrije en eerlijke verkiezingen en sterke en veerkrachtige democratische instellingen en processen zijn van essentieel belang om burgers in staat te stellen op zinvolle wijze deel te nemen aan het politieke leven, hun vertegenwoordigers te kiezen, deze vertegenwoordigers ter verantwoording te roepen, en hun rechten en vrijheden ten volle uit te oefenen. Uit recente verkiezingen, onder meer in Roemenië en Moldavië³⁴, bleek een toenemende inmenging van Rusland en daaraan gelieerde groeperingen in de Europese democratische ruimte.

³⁴ <https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente%20CSAT/Document%20CSAT%20SIE.pdf> and https://www.sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Raport_SIS_Public_Interferenta_in_procesul_electoral.pdf.

2.3.1. Een hogere mate van eerlijkheid en integriteit van verkiezings- en andere democratische processen

Rechtstreekse algemene verkiezingen op basis van gelijke, vrije, geheime en directe stemmingen maken deel uit van de gemeenschappelijke electorale tradities van Europa³⁵. Hoewel het organiseren en het verloop van verkiezingen onder de bevoegdheid van de lidstaten vallen, is nauwere samenwerking op EU-niveau nodig om gemeenschappelijke uitdagingen op dit gebied aan te pakken³⁶. De Commissie faciliteert waardevolle uitwisselingen en wederzijdse steun via het **Europees samenwerkingsnetwerk voor verkiezingen** (ECNE), waarin nationale autoriteiten met verantwoordelijkheden op het gebied van verkiezingen met elkaar samenwerken. Zo heeft de Commissie in juni 2025 een checklist betreffende de integriteit van verkiezingen en een risicobeheermatrix voor verkiezingen gepubliceerd, die samen met de lidstaten zijn opgesteld in het kader van het ECNE. Het **gezamenlijk mechanisme voor de weerbaarheid van verkiezingsprocessen**, georganiseerd en gecoördineerd via het ECNE (in nauwe samenwerking met de samenwerkingsgroep voor netwerk- en informatiebeveiliging (NIS) en het systeem voor snelle waarschuwingen (RAS)), ondersteunt de operationele inzet van gezamenlijke deskundigenteams en uitwisselingen van deskundigen, met name op het gebied van online forensisch onderzoek, desinformatie en de cyberveiligheid van verkiezingen.

De Commissie zal haar steun aan de lidstaten en belanghebbenden opvoeren om de integriteit van en paraatheid bij verkiezingen te versterken, de verkiezingsgerelateerde infrastructuur die van cruciaal belang is voor de organisatie en het verloop van verkiezingen te beschermen, het risico op buitenlandse inmenging tot een minimum te beperken, verkiezingsnetwerken, electorale samenwerking en verslaglegging te versterken, en het toezicht op verkiezingen door burgers en internationale organisaties die de relevante internationale normen onderschrijven te bevorderen, stuk voor stuk belangrijke aspecten uit de aanbeveling van 2023.

Teneinde vrije en eerlijke verkiezingen te waarborgen moet de **verkiezingsgerelateerde infrastructuur** worden beschermd tegen cyberaanvallen. De richtlijn betreffende maatregelen voor een hoog gezamenlijk niveau van cyberbeveiliging in de Unie (NIS2-richtlijn)³⁷ en de verordening cyberweerbaarheid³⁸ versterken de cyberbeveiliging van de EU door ervoor te zorgen dat zowel kritieke sectoren als digitale producten in de hele EU veilig, veerkrachtig en door ontwerp op elkaar afgestemd zijn, wat rechtstreeks bijdraagt tot de veiligheid van verkiezingsprocessen in de EU en de algemene paraatheid bij cyberdreigingen in het kader van

³⁵ Zie onder meer de EU-verkiezingsakte, de aanbeveling van de Commissie van 2023 inzake inclusieve en veerkrachtige verkiezingsprocessen in de EU, alsook de Gedragscode in verkiezingsaangelegenheden van de Commissie van Venetië, advies nr. 190/2002, Straatsburg, 25.10.2018.

³⁶ Verkiezingsprocessen, met inbegrip van de verkiezingsgerelateerde infrastructuur, moeten beter worden beschermd tegen aanvallen waarbij FIMI- en desinformatiecampagnes worden gecombineerd met een reeks andere instrumenten en tactieken, zoals cyberaanvallen, heimelijke financiering van campagnes, het kopen van stemmen, aanvallen op politieke kandidaten, pogingen tot het aanwakkeren van sociale onrust, geweldsdaaden en destabilisatie.

³⁷ Richtlijn (EU) 2022/2555 van het Europees Parlement en de Raad van 14 december 2022 betreffende maatregelen voor een hoog gezamenlijk niveau van cyberbeveiliging in de Unie, PB L 333 van 27.12.2022, blz. 80.

³⁸ Verordening (EU) 2024/2847 van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2024 betreffende horizontale cyberbeveiligingsvereisten voor producten met digitale elementen, PB L, 2024/2847, 20.11.2024.

verkiezingen. Zo heeft de NIS-samenwerkingsgroep, in samenwerking met het Agentschap van de Europese Unie voor cyberbeveiliging (Enisa) en het ECNE, het compendium over cyberbeveiliging en -weerbaarheid bij verkiezingen opgesteld, dat in 2024 is geactualiseerd³⁹. De bij de verordening cybersolidariteit⁴⁰ ingestelde cyberbeveiligingsreserve is een doeltreffend instrument dat de lidstaten en de EU-partners op basis van externe bijstand ter beschikking staat en dat op verzoek kan worden gebruikt om hen te helpen reageren op significante of grootschalige cyberbeveiligingsincidenten.

De **verordening inzake politieke reclame** voorziet in gemeenschappelijke EU-normen die het voor burgers gemakkelijker maken politieke reclame te herkennen, te doorzien of deze reclame specifiek op hen is gericht en deze te onderscheiden van andere soorten content. Teneinde buitenlandse inmenging te voorkomen, behelst de verordening een verbod op het aanbieden van reclame aan sponsors uit derde landen in de drie maanden voorafgaande aan een verkiezing of referendum in een EU-land. De nieuwe regels helpen de integriteit van verkiezingsprocessen te waarborgen en zijn bevorderlijk voor een open en transparant democratisch debat⁴¹. Informatie over politieke onlinereclame zal beschikbaar zijn in een onlineregister met onder meer informatie over de identiteit van de partij die voor de reclame heeft betaald.

Teneinde de paraatheid bij verkiezingen en de weerbaarheid van verkiezingsprocessen te vergroten, zal de samenwerking met de lidstaten in het kader van het ECNE worden geïntensiveerd. De capaciteiten van het ECNE zullen worden versterkt door middel van meer systematische informatie-uitwisseling ter ondersteuning van de gezamenlijke ontwikkeling van gemeenschappelijke instrumenten en producten op gebieden van gemeenschappelijk belang. Nieuwe thematische kaders zullen de uitwisseling bevorderen over onderwerpen als de integriteit van verkiezingen, risicobeheer en -paraatheid in het kader van verkiezingen, verkiezingswaarneming in de EU, nieuwe vormen van politieke campagnes, onder meer met betrekking tot financiering, de veiligheid van politieke kandidaten en gekozen vertegenwoordigers en de impact en rol van artificiële intelligentie en andere nieuwe technologieën met betrekking tot verkiezingsprocessen⁴². Op basis van uitwisselingen in het ECNE zal de Commissie een **register van gemeenschappelijke referenties en normen voor verkiezingsprocessen**⁴³ opstellen. De Commissie zal het gebruik van het **gezamenlijk**

³⁹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/new-cybersecurity-compendium-how-protect-integrity-elections-published>.

⁴⁰ Verordening (EU) 2025/38 van het Europees Parlement en de Raad van 19 december 2024 tot vaststelling van maatregelen ter versterking van de solidariteit en de capaciteit in de Unie om cyberdreigingen en -incidenten op te sporen, zich erop voor te bereiden en erop te reageren, PB L, 2025/38, 15.1.2025.

⁴¹ De door de Commissie uitgebrachte richtsnoeren ondersteunen de toepassing van deze verordening en helpen alle actoren die onder het toepassingsgebied ervan vallen hun verplichtingen te begrijpen en na te komen. De Commissie zal een nieuwe deskundigengroep van belanghebbenden in het leven roepen om praktische feedback over de uitvoering van de regels te monitoren en te verzamelen. Daarnaast zal de Commissie ondersteuning verlenen voor de opstelling van modellen en andere instrumenten ter vergemakkelijking van de toepassing van de verordening.

⁴² In het kader van het ECNE zal de Commissie bovendien uitwisselingen betreffende verkiezingspeilingen organiseren.

⁴³ Dit register zal gebaseerd zijn op relevante normen en op de ervaringen die zijn opgedaan in het kader van de verkiezingswaarnemingsmissies van de EU.

mechanisme voor de weerbaarheid van verkiezingsprocessen bevorderen, en peer-to-peer-uitwisselingen, wederzijdse vrijwillige bijstand, gemeenschappelijke opleidingen en tabletop-oefeningen stimuleren. Daarnaast zal zij **kortdurende uitwisselingen van nationale deskundigen** tussen de lidstaten bevorderen. Aangezien kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten van de EU regelmatig doelwit zijn van verkiezingsinmenging, zullen zij nauwer en stelselmatiger worden betrokken bij de werkzaamheden van het ECNE, onder meer in de vorm van specifieke vergaderingen. Daarnaast zal worden gestreefd naar een nauwere samenwerking met internationale organisaties die referentiekaders en -methoden op het gebied van verkiezingen ontwikkelen, onder meer met betrekking tot verkiezingswaarnemingen, waaronder de OVSE en de Raad van Europa.

Voortbouwend op het wetgevingskader en de beleidsinstrumenten van de EU⁴⁴ zal de Commissie verder samenwerken met de lidstaten en belanghebbenden bij het opstellen van specifieke **richtsnoeren voor een eerlijk, transparant, mensgericht en verantwoord gebruik van AI in verkiezingsprocessen**. Op basis van deze richtsnoeren, die met steun van het ECNE en het Europees AI-bureau zullen worden opgesteld, zal de Commissie **vrijwillige verbintenissen inzake het verantwoord gebruik van nieuwe technologieën** (met name AI) in het kader van politieke activiteiten door Europese en nationale politieke partijen en andere relevante actoren **stimuleren**, en de uitwisseling van beste praktijken op dit gebied verder bevorderen, dit in aanvulling op bestaande wettelijke verplichtingen.

Onlineplatforms en -zoekmachines zijn belangrijke podia geworden voor het publieke debat en voor de vorming van de publieke opinie en het kiezersgedrag. Aanbieders van zeer grote onlineplatforms en zeer grote onlinezoekmachines zijn bijgevolg uit hoofde van de digitaledienstenverordening verplicht om risico's met betrekking tot negatieve effecten op het maatschappelijk debat en verkiezingsprocessen tot een minimum te beperken⁴⁵. Teneinde de naleving van deze verplichtingen te bevorderen, heeft de Commissie **richtsnoeren inzake de beperking van systeemrisico's voor verkiezingsprocessen**⁴⁶ vastgesteld, en werkt zij samen met nationale autoriteiten van de lidstaten aan hun paraatheid in aanloop naar verkiezingen⁴⁷. Samen met de nationale digitaledienstencoördinatoren en het ECNE zal de Commissie **de**

⁴⁴ Naast de AI-verordening heeft dit met name betrekking op de verordening inzake politieke reclame en de aanbeveling van de Commissie uit 2023 over inclusieve en weerbare verkiezingsprocessen.

⁴⁵ Een breed scala aan bijzonderheden met betrekking tot onlineplatforms en -zoekmachines zorgt voor een verhoogd risico voor de integriteit van verkiezingen. Hierbij gaat het onder meer om de verspreiding van illegale haatzaaiende uitlatingen op internet, bedreigingen in het kader van FIMI en het bredere fenomeen van desinformatie, de verspreiding van (gewelddadige) extremistische content en content die beoogt mensen te radicaliseren, alsook de verspreiding van content die wordt gegenereerd door nieuwe technologieën, waaronder generatieve AI.

⁴⁶ Mededeling van de Commissie betreffende richtsnoeren voor aanbieders van zeer grote onlineplatforms en zeer grote onlinezoekmachines inzake de beperking van systeemrisico's voor verkiezingsprocessen, C/2024/3014. Binnen het toepassingsgebied van de digitaledienstenverordening, meer in het bijzonder middels de verkiezingentoolkit in het kader van de digitaledienstenverordening voor digitaledienstencoördinatoren, die in februari 2025 door de Europese Raad voor digitale diensten en de Commissie is vastgesteld, zijn de door de digitaledienstencoördinatoren van de lidstaten georganiseerde rondetafelgesprekken bij verkiezingen en stresstests nuttig gebleken voor het verbeteren van de uitwisseling van informatie tussen belanghebbenden over verkiezingsgerelateerde kwesties, het vergroten van het situationeel bewustzijn en het testen van de mate van paraatheid van de platforms.

⁴⁷ Door deelname aan rondetafelgesprekken door alle betrokken actoren alsook door het organiseren van stresstests.

verkiezingentoolkit in het kader van de digitaaldienstenverordening actualiseren op basis van ervaringen naar aanleiding van recente verkiezingen en specifieke bijzonderheden⁴⁸.

De **gedragscode betreffende desinformatie** zal middels zijn vrijwillige multistakeholderbenadering een sleutelrol blijven spelen bij de aanpak van verkiezingsgerelateerde dreigingen, met name via het **systeem voor snelle respons** bij verkiezingen dat ondertekenaars die zelf geen platform zijn, zoals maatschappelijke organisaties, in staat stelt snel tijdgevoelige content of accounts die zij als een bedreiging voor de integriteit van het verkiezingsproces beschouwen, aan de onlineplatforms te melden, zodat deze passende maatregelen kunnen nemen op basis van hun respectieve beleid. Dit aspect moet nader worden uitgewerkt en ontplooid, onder meer in het kader van crisissituaties⁴⁹. Nieuwe verkiezingsgerelateerde werkzaamheden in het kader van de gedragscode zullen gericht zijn op het in kaart brengen en analyseren van nieuwe en opkomende dreigingen in verband met informatiemanipulatiecampagnes waar tijdens verkiezingsperioden steeds vaker sprake van is. De ondertekenaars van de gedragscode worden aangemoedigd dit gegeven mee te nemen bij hun werkzaamheden binnen de taskforce ter ondersteuning van de gedragscode, door beste praktijken vast te stellen op basis van geleerde lessen naar aanleiding van eerdere EU- en nationale verkiezingen.

Influencers spelen een steeds belangrijkere rol in online politieke campagnes. Voortbouwend op de “Influencer Legal Hub” van de EU zal de Commissie de oprichting ondersteunen van een vrijwillig **netwerk van influencers** met als doel de relevante EU-regels⁵⁰ beter onder de aandacht te brengen, onder meer wat betreft de verantwoordelijkheden van influencers bij het voeren van politieke campagnes, en de uitwisseling van beste praktijken te bevorderen. De Commissie zal voorts ethische normen en vrijwillige verbintenissen stimuleren, onder meer met betrekking tot informatie-integriteit, en de activiteiten van influencers ter bevordering van digitale geletterdheid ondersteunen.

Transparantie en verantwoordingsplicht met betrekking tot politieke financiering, met inbegrip van campagnefinanciering, zijn van cruciaal belang om inmenging te voorkomen, om te zorgen voor een gelijk speelveld voor politieke partijen en kandidaten, en om het vertrouwen van de burgers in de integriteit en eerlijkheid van verkiezingen te behouden. Voortbouwend op relevante EU-regels en -normen⁵¹ zal de Commissie steun verlenen aan gezamenlijke werkzaamheden met de lidstaten op het gebied van de **transparantie en integriteit van**

⁴⁸ Bijvoorbeeld het feit dat in het buitenland wonende EU-burgers gedurende verkiezingsperioden worden blootgesteld aan FIMI- en desinformatiecampagnes.

⁴⁹ De samenwerking in het kader van de gedragscode bleek met name nuttig in de context van crises zoals de COVID-19-pandemie en de Russische invasie van Oekraïne, alsook in het kader van verkiezingen.

⁵⁰ Zoals de verordening inzake politieke reclame, de digitaaldienstenverordening, de AI-verordening, de Europese verordening mediavrijheid enz.

⁵¹ Deze zullen met name zijn gebaseerd op de werkzaamheden ter ondersteuning van de toepassing van de verordening inzake politieke reclame, Aanbeveling (EU) 2023/2829 van de Commissie van 12 december 2023 over inclusieve en veerkrachtige verkiezingsprocessen in de Unie en het versterken van het Europese karakter en het efficiënte verloop van de verkiezingen voor het Europees Parlement, de voorgestelde richtlijn inzake corruptiebestrijding, de EU-antiwitwasregels en andere relevante EU-regels (zo voorziet de in juni 2025 door de medewetgevers overeengekomen herziening van de verordening betreffende Europese politieke partijen en Europese politieke stichtingen, in aangescherpte regels inzake het verbod op indirecte financiering en transparantie omtrent geldschietters).

politieke financiering, waarbij wordt gekeken naar kwesties van gemeenschappelijk belang, zoals anonieme schenkingen en cryptovaluta, die kunnen worden gebruikt om activiteiten te financieren op manieren die niet transparant en lastig op te sporen zijn. De Commissie zal nationale deskundigen bijeenbrengen, met name in het kader van het ECNE en in nauwe samenwerking met andere EU-netwerken en met betrokkenheid van belanghebbenden⁵², om **beste praktijken uit te wisselen, mogelijke richtsnoeren op te stellen en gezamenlijke acties te bevorderen**.

Maatschappelijke en technologische ontwikkelingen, met name in de onlinewereld, bieden nieuwe mogelijkheden voor politieke partijen en kandidaten om kiezers te bereiken, maar brengen ook nieuwe uitdagingen met zich mee. De snelle transformatie van het informatielandschap, alsook spanningen en polarisatie, hebben ertoe geleid dat politieke kandidaten en gekozen vertegenwoordigers steeds vaker worden blootgesteld aan bedreigingen, aanvallen en geweld, zowel online als offline⁵³. Vooral vrouwen in de politiek zijn doelwit van dergelijk gedrag⁵⁴, dat hen ervan kan weerhouden zich kandidaat te stellen en er in sommige gevallen toe leidt dat zij zich uit hun verkozen ambt terugtrekken, met een duidelijk negatief effect op de democratische vertegenwoordiging tot gevolg, dit terwijl vrouwen nog altijd ondervertegenwoordigd zijn in de politiek⁵⁵. Om de **veiligheid van politieke kandidaten en gekozen vertegenwoordigers** beter te waarborgen, zal de Commissie een **aanbeveling over veiligheid in de politiek**⁵⁶ vaststellen. De Commissie zal bovendien in het kader van het ECNE en in nauw overleg met de relevante belanghebbenden werken aan de opstelling van een **specifieke gids met beste praktijken**, en steun verlenen ten behoeve van capaciteitsopbouw, praktische ondersteuning, het verzamelen van gegevens en vrijwillige verbintenissen (zoals toezeggingen en gedragscodes) en ethische normen op dit gebied. Bij al deze activiteiten zal bijzondere aandacht worden besteed aan vrouwen en andere groepen met een verhoogd risico op discriminatie, alsook aan de situatie van lokale politici.

De bedreigingen voor de integriteit van verkiezingsprocessen zijn complex en veelzijdig en vereisen paraatheid en respons vanuit een breed spectrum van beleidsmaatregelen en actoren. Moldavië heeft onlangs ervaren dat FIMI kan worden weerstaan en dat de impact ervan kan worden beperkt, en dat paraatheid, een krachtige politieke wil, doeltreffende coördinatie en steun van de EU de democratische weerbaarheid tegen hybride dreigingen aanzienlijk kunnen vergroten.

⁵² Met inbegrip van tijdens verkiezingswaarnemingsmissies vergaarde kennis.

⁵³ Volgens de respondenten die hebben meegewerkt aan de openbare raadpleging van de Commissie ter voorbereiding van het Europees schild voor de democratie, behoren bedreigingen richting journalisten, mediaprofessionals en politici tot de belangrijkste punten van zorg waar het risico's voor de democratie in de EU betreft.

⁵⁴ <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/combating-cyber-violence-against-women-and-girls-developing-eu-measurement-framework>.

⁵⁵ <https://cdn.table.media/assets/wp-content/uploads/2025/03/07145057/Gender-Equality-Report-Chapeau-Communication.pdf>.

⁵⁶ Deze aanbeveling zal onder meer voortbouwen op de aanbeveling van 2023 over inclusieve en veerkrachtige verkiezingsprocessen, andere relevante EU-regels en -beleidsmaatregelen (bijvoorbeeld met betrekking tot slachtofferrechten, geweld tegen vrouwen, racisme en vreemdelingenhaat en bescherming van persoonsgegevens), alsook op lopende internationale initiatieven die door de EU worden ondersteund.

Voorbeelden van dreigingen en mogelijke aanpakken: de casestudy Moldavië

In 2024 hield Moldavië presidentsverkiezingen en een referendum over de vraag of het zijn EU-aspiraties in de grondwet moest verankeren te midden van grootschalige Russische desinformatie, inmenging en het kopen van stemmen. Bij de parlementsverkiezingen van september 2025 was er sprake van ernstige Russische hybride dreigingen, waaronder cyberaanvallen, valse bommeldingen, FIMI en desinformatie⁵⁷, met inbegrip van het kunstmatig opvijzelen van de profielen van bepaalde kandidaten of partijen, een wijdverbreid gebruik van door AI gegenereerde content, nepmediasites en het kopen van stemmen⁵⁸.

In het kader van zijn toetredingsproces tot de EU heeft Moldavië zijn veerkracht versterkt door middel van een alomvattende en holistische aanpak die erop gericht is FIMI en desinformatie in een vroeg stadium aan te pakken. Met hulp van de EU en andere partners heeft Moldavië zijn cyberbeveiliging en interne veiligheid versterkt, alsook de integriteit van zijn rechterlijke macht, het vermogen van zijn onderzoeksautoriteiten om illegale geldstromen (onder meer in de vorm van cryptovaluta's) op te sporen, zijn strategische-communicatiecapaciteit en zijn vermogen om de bevolking van diensten te voorzien, zelfs tijdens crises (bijvoorbeeld de energiecrisis en de toestroom van mensen die de Russische aanvalsoorlog tegen Oekraïne ontvluchten), met als doel de zwakke punten binnen de nationale cohesie aan te pakken. De nationale kiescommissie heeft doortastend opgetreden tegen schendingen van de regels voor partijfinanciering. Een nieuw opgericht StratCom-centrum heeft de uitvoering van strategische-communicatiekaders met meerdere partijen gecoördineerd ter versterking van de maatschappelijke weerbaarheid tegen FIMI op basis van complexe analyses en prognoses.

Ter ondersteuning van situationeel bewustzijn en paraatheid is er een nieuwe regionale hub van het Europees Waarnemingscentrum voor digitale media opgericht, dat specifiek is gericht op Russische desinformatie in Moldavië en Oekraïne⁵⁹. Daarnaast heeft de Commissie samen met de EU-delegatie en de partnerschapsmissie van de Europese Unie in Moldavië (EUPM) een simulatieoefening op het gebied van desinformatie en cyberdreigingen georganiseerd om de paraatheid in verband met hybride dreigingen in Moldavië te vergroten⁶⁰, en heeft zij een tijdelijk escalatiemechanisme gefaciliteerd tussen vier grote onlineplatforms die de

⁵⁷ De belangrijkste gevallen van desinformatie tijdens de verkiezingscampagne waren erop gericht de samenleving te polariseren, het vertrouwen in de democratie te ondermijnen en het Europees traject van het land te belemmeren. Hierbij ging het met name om politieke onderdrukking en corruptie vanuit de overheid, verkiezingsfraude, verlies van soevereiniteit en het aanwakken van angstgevoelens in verband met mogelijke gewapende conflicten (verslag van de EDMO-hub <https://brodhub.eu/en/republic-of-moldova/report-the-observation-mission-of-the-2025-parliamentary-elections-in-the-republic-of-moldova/> n of the 2025 Parliamentary Elections in the Republic of Moldova — BROD).

⁵⁸ Zie de FACT-verslagen (EDMO-hub inzake Moldavië): <https://fact-hub.eu/moldova/> en BROD (EDMO-hub inzake Roemenië en Bulgarije): <https://brodhub.eu/en/republic-of-moldova/>.

⁵⁹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/new-european-digital-media-observatory-hub-fights-disinformation-ukraine-and-moldova>.

⁶⁰ Op 11 juni 2015, in samenwerking met het Moldavisch ministerie van Economische Ontwikkeling en Digitalisering, de delegatie van de Europese Unie in de Republiek Moldavië en de partnerschapsmissie van de Europese Unie in Moldavië, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-services-and-moldovan-authorities-conduct-stress-test-potential-digital-hybrid-threats>.

gedragscode betreffende desinformatie hebben ondertekend en lokale actoren uit het maatschappelijk middenveld⁶¹.

De aanhoudende inspanningen van de nationale autoriteiten, het maatschappelijk middenveld en de onafhankelijke media in Moldavië, alsook de steun van de EU, onder meer ten behoeve van verkiezingswaarnemingsmissies, hebben een cruciale rol gespeeld bij het aan het licht brengen van inmenging, het bevorderen van mediageletterdheid en het tegengaan van desinformatie door middel van op feiten gebaseerde communicatie. Uit dit alles bleek dat de belangrijkste kwetsbaarheden zich online voordeden en dat zowel de nationale autoriteiten als de EU zich moeten blijven inzetten om digitale verantwoordingsplicht ter ondersteuning van de democratie te waarborgen.

Het versterken van de integriteit van verkiezingen vormt ook binnen het externe beleid van de EU een centrale prioriteit. Het gaat hierbij om een strategische noodzaak, aangezien veel van de uitdagingen en aanvallen met betrekking tot de Europese democratieën en verkiezingsprocessen een transnationaal karakter hebben, en hiertegen alleen bescherming mogelijk is als de EU wordt omringd door veerkrachtige democratieën. Bij recente verkiezingen in het Europees nabuurschap is de noodzaak gebleken om te reageren op verzoeken van nationale autoriteiten om bijstand bij de bestrijding van desinformatie op sociale media. De EU zal haar steun aan de ter plaatse aanwezige internationale verkiezingswaarnemingsmissies opvoeren.

De werkzaamheden in het kader van het Europees Centrum voor democratische veerkracht zullen bijdragen tot de bevordering van de eerlijkheid en integriteit van verkiezings- en andere democratische processen. Bij de samenwerking en uitwisselingen tussen het Centrum en de relevante structuren en samenwerkingsmechanismen op EU-niveau op dit gebied, worden de toepasselijke rechtskaders, de onafhankelijkheid of bijzonderheden van deze structuren en hun deelnemers, alsook de bestaande procedures (bijvoorbeeld in het kader van het ECNE, het netwerk van nationale contactpunten voor politieke reclame of de Europese Raad voor digitale diensten) ten volle in acht genomen.

Acties:

- *ondersteuning van versterkte samenwerking met de lidstaten in het kader van het Europees samenwerkingsnetwerk voor verkiezingen (ECNE) ter verbetering van de integriteit van en paraatheid bij verkiezingen;*
- *opstelling van richtsnoeren betreffende het gebruik van AI in verkiezingsprocessen;*
- *actualisering van de verkiezingentoolkit in het kader van de digitaaldienstenverordening;*
- *ondersteuning van de oprichting van een vrijwillig EU-netwerk van influencers;*
- *ondersteuning van gezamenlijke werkzaamheden met de lidstaten inzake de transparantie en integriteit van politieke financiering;*
- *opstelling van een aanbeveling van de Commissie en een specifieke gids met beste praktijken inzake de veiligheid van politieke kandidaten en gekozen vertegenwoordigers;*

⁶¹ Voortbouwend op de succesvolle herhaalde toepassing van het tijdelijke escalatiemechanisme tijdens de Moldavische verkiezingen in 2024 en de ervaringen die zijn opgedaan in het kader van het systeem voor snelle respons dat deel uitmaakt van de gedragscode.

- *versterking van de samenwerking met internationale verkiezingswaarnemers teneinde beter toezicht te kunnen houden op desinformatie op sociale media bij de waarneming van verkiezingen buiten de EU.*

2.3.2. Versterking van de veerkracht van vrije en onafhankelijke media

Vrije, onafhankelijke en pluriforme media liggen aan de basis van de integriteit en diversiteit van de informatieruimte, en zijn daarmee van essentieel belang voor onze democratieën. Deze media roepen machthebbers ter verantwoording, bieden een veelheid aan betrouwbare informatiebronnen en helpen mensen een mening te vormen en weloverwogen keuzes te maken⁶². Het bevorderen van de vrijheid en pluriformiteit van de media staat ook centraal in de werkzaamheden van de EU in de vorm van wetgevingsinitiatieven als de Europese verordening mediavrijheid of de anti-SLAPP-richtlijn⁶³. De EU is daarnaast groot voorstander van wereldwijde mediavrijheid, ook op multilateraal niveau, en erkent de essentiële rol van onafhankelijke media en journalistiek bij de instandhouding van de democratische waarden en grondrechten wereldwijd.

De mediasector staat echter onder sterke economische druk in een context die wordt gekenmerkt door digitalisering. Deze veranderingen in de informatieomgeving zijn van invloed op de manier waarop informatie wordt geproduceerd, gedeeld, gebruikt en vertrouwd. Burgers maken steeds meer gebruik van onlineplatforms, en sinds kort ook generatieve AI, om toegang te krijgen tot informatie en hun mening te vormen over een breed scala aan kwesties, waaronder de politiek. Onlineplatforms worden langzamerhand de belangrijkste informatiebronnen voor jongeren⁶⁴, met name via influencers⁶⁵. De algoritmen die op onlineplatforms worden toegepast om content te rangschikken, waarbij vaak prioriteit wordt gegeven aan sensationele of controversiële content boven betrouwbare en onderbouwde informatie, doen het verkeer op de platforms almaar toenemen. Dit kan leiden tot de versterking van desinformatie, maatschappelijke verdeeldheid en problemen met betrekking tot de zichtbaarheid van mediacontent. Wat betreft reclame-inkomsten⁶⁶ hebben onafhankelijke aanbieders van mediadiensten en nieuwskanalen moeite hun bedrijfsmodellen aan te passen nu de markt in toenemende mate wordt gedomineerd door onlineplatforms.

Dit heeft de instandhouding bemoeilijkt van onafhankelijke nieuwsmedia en de beschikbaarheid beperkt van hoogwaardige content van onderzoeksjournalisten op basis van

⁶² De respondenten die hebben meegewerkt aan de openbare raadpleging van de Commissie ter voorbereiding van het Europees schild voor de democratie, noemden de pluriformiteit van vrije en onafhankelijke media en een veilige omgeving voor journalisten als prioriteiten voor het waarborgen van democratische veerkracht.

⁶³ Richtlijn (EU) 2024/1069 van het Europees Parlement en de Raad van 11 april 2024 betreffende bescherming van bij publieke participatie betrokken personen tegen kennelijk ongegronde vorderingen of misbruik van procesrecht, PB L, 2024/1069, 16.4.2024.

⁶⁴ Uit de enquête uit 2025 betreffende sociale media is gebleken dat jongeren in de leeftijdscategorie 15-24 jaar wat betreft actualiteiten op het gebied van maatschappij en politiek vooral gebruikmaken van socialemediaplatforms (65 %). Bron: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3592>.

⁶⁵ Vooruitzichten voor de Europese mediasector. Zie: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2025-european-media-industry-outlook-report>. Uit het Digital News Report 2024 van het Reuters Institute blijkt dat 57 % van de TikTok-gebruikers en 53 % van de Instagram-gebruikers aangeven dat influencers hun belangrijkste nieuwsbron vormen, meer dan journalisten en de gedrukte media (respectievelijk 41 % en 34 %).

⁶⁶ Insert latest market share stats from Eurostat.

professionele en ethische normen. In verschillende regio's, met name in veel plattelandsgebieden, zijn lokale nieuwskanalen van de markt verdreven, waardoor “nieuwswoestijnen” zijn ontstaan met een afname van de beschikbaarheid, pluriformiteit en kwaliteit van informatie tot gevolg⁶⁷, wat kan leiden tot afnemende betrokkenheid en afnemend vertrouwen in de democratie en een grotere blootstelling aan desinformatie. Daarnaast tasten aanvallen, onrechtmatige rechtszaken en andere vormen van intimidatie de omgeving aan waarin journalisten hun werk verrichten, waardoor de veiligheid en bescherming van journalisten inmiddels essentiële prioriteiten zijn⁶⁸.

De EU stelt zich proactief op bij de aanpak van uitdagingen met betrekking tot de vrijheid en pluriformiteit van de media en heeft verschillende juridische, beleidsgerichte en financieringsinstrumenten voorgesteld. De Europese verordening mediavrijheid voorziet in een nieuwe reeks gemeenschappelijke regels om de pluriformiteit en onafhankelijkheid van de media in de EU te beschermen, met als doel ervoor te zorgen dat zowel publieke als particuliere media gemakkelijk op de interne markt kunnen opereren, zonder ongepaste druk en rekening houdend met de digitale transformatie. De Commissie ondersteunt de lidstaten bij de toepassing van de Europese verordening mediavrijheid, onder meer door middel van richtsnoeren, en staat in voor de handhaving ervan. De Commissie zal een actieve dialoog onderhouden met relevante spelers uit het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties om ervoor te zorgen dat de waarborgen en mechanismen uit hoofde van de Europese verordening mediavrijheid in de hele EU doeltreffend worden toegepast.

Om ervoor te zorgen dat aanbieders van zeer grote onlineplatforms en zeer grote onlinezoekmachines naar behoren rekening houden met de vrijheid en pluriformiteit van de media, schrijft de digitaledienstenverordening voor dat zij systeemrisico's die voortvloeien uit het ontwerp of de werking van hun diensten zorgvuldig identificeren en beperken, onder meer wat betreft de vrijheid en pluriformiteit van de media. De Commissie zal deze verplichtingen blijven monitoren en handhaven en zal samenwerken met relevante belanghebbenden om ervoor te zorgen dat de verplichtingen in de digitale sfeer worden gehandhaafd.

Het waarborgen van een vrije informatiestroom in onze democratie vereist levendige en betwistbare markten voor vrije en onafhankelijke media. De Commissie zal de **antitrustregels** van de EU in de digitale sector blijven handhaven om een eerlijk en divers medialandschap te helpen bevorderen en praktijken te bestrijden die de pluriformiteit van de media kunnen ondermijnen, onder meer door onafhankelijke aanbieders van media te beschermen tegen concurrentiebeperkende gedragingen op het gebied van onlinereclame. Daarnaast kan de bescherming van de concurrentie ook de pluriformiteit en diversiteit van de media bevorderen, niet alleen in traditionele mediasectoren, maar ook in snel veranderende sectoren als AI. In de

⁶⁷ <https://cmpf.eui.eu/local-media-for-democracy-research-results/>.

⁶⁸ In haar verslag over de rechtsstaat 2025 merkt de Commissie op dat, tegen een achtergrond van aanhoudende dreigingen, steeds meer aandacht uitgaat naar de veiligheid en bescherming van journalisten, en dat lidstaten ondersteunende structuren opzetten of aanhouden of de rechtsbescherming van journalisten opschroeven. https://commission.europa.eu/publications/2025-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en.

herziene richtsnoeren inzake concentraties⁶⁹ zal de Commissie meer informatie verstrekken over de wijze waarop zij de mededinging op het gebied van kwaliteit in stand houdt en hoe dit de pluriformiteit en diversiteit van de media kan bevorderen, dit ten voordele van consumenten en burgers. In het kader van de **digitaalemarktenverordening**⁷⁰ zal de Commissie onder meer als prioriteit handhavingsmaatregelen opnemen die een onafhankelijk en divers medialandschap ten goede komen, onder meer door de transparantie van onlinereclame te vergroten. Opkomende uitdagingen, zoals de uitrol van door AI aangedreven diensten, hebben ook gevolgen voor eerlijke en betwistbare digitale mediamarkten. De Commissie voert in dit kader dialogen over regelgeving met de betrokken poortwachters. Dit maakt ook deel uit van de lopende evaluatie van de digitaalemarktenverordening, waarin verslag zal worden gedaan van de vastgestelde problemen en mogelijke toekomstige stappen.

Om de economische levensvatbaarheid van de sector verder te ondersteunen, zal de Commissie in het kader van de huidige evaluatie en de komende herziening van de **richtlijn audiovisuele mediadiensten**⁷¹ nagaan hoe **de positie van mediadiensten van algemeen belang kan worden versterkt** en **hoe de reclameregels kunnen worden geactualiseerd om de duurzaamheid van de media in de EU te bevorderen**. De **rol van influencers** zal ook in aanmerking worden genomen bij de herziening van de richtlijn audiovisuele mediadiensten⁷² en in de komende wetgevingshandeling inzake digitale rechtvaardigheid, ter aanvulling van de bestaande EU-regels.

Overheidsfinanciering voor publieke omroepen heeft tot doel de omroepen in staat te stellen te voldoen aan de democratische, sociale en culturele behoeften van de samenleving en pluralisme te waarborgen, met inbegrip van culturele en taalkundige diversiteit. De Europese verordening mediavrijheid schrijft voor dat de lidstaten financieringsprocedures moeten invoeren die waarborgen dat aanbieders van publieke mediadiensten over toereikende, duurzame en voorspelbare financiële middelen beschikken die overeenstemmen met de vervulling van hun publieke opdracht en hen in staat stellen zich binnen die opdracht te ontwikkelen. De lopende evaluatie van de omroepmededeling van 2009⁷³ heeft tot doel na te gaan of de bestaande staatssteunregels voor publieke omroepen nog steeds geschikt zijn voor het beoogde doel in het licht van de marktontwikkelingen, uiteenlopend van nieuwe

⁶⁹ De richtsnoeren voor de beoordeling van horizontale fusies op grond van de Verordening van de Raad inzake de controle op concentraties van ondernemingen, 2004/C 31/03, en de richtsnoeren voor de beoordeling van niet-horizontale fusies op grond van de Verordening van de Raad inzake de controle op concentraties van ondernemingen, 2008/C 265/07.

⁷⁰ Verordening (EU) 2022/1925 van het Europees Parlement en de Raad van 14 september 2022 over betwistbare en eerlijke markten in de digitale sector, PB L 265 van 12.10.2022, blz. 1.

⁷¹ Richtlijn (EU) 2018/1808 van 14 november 2018 tot wijziging van Richtlijn 2010/13/EU betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in de lidstaten inzake het aanbieden van audiovisuele mediadiensten (richtlijn audiovisuele mediadiensten) in het licht van een veranderende marktsituatie, PB L 303 van 28.11.2018, blz. 69.

⁷² Bij de herziening van de regels inzake audiovisuele media zal de Commissie zich richten op manieren om te zorgen voor een eerlijker media-ecosysteem waarin (met name jongere) kijkers naar behoren worden beschermd wanneer zij audiovisuele onlinecontent tot zich nemen, met inbegrip van content van influencers.

⁷³ Mededeling van de Europese Commissie betreffende de toepassing van de regels inzake staatssteun op de publieke omroep, 2009/C 257/01, naar aanleiding waarvan de Commissie in oktober 2025 een openbare raadpleging is gestart om input te verzamelen van overheidsinstanties, ondernemingen en burgers.

technologieën tot nieuwe manieren van het bekijken van programma's en nieuwe spelers in de sector.

De ontwikkeling van generatieve AI brengt weliswaar kansen met zich mee, maar ook verschillende uitdagingen voor het media-ecosysteem. Internetpiraterij en het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal om AI-modellen zonder toestemming te trainen, blijven een aanzienlijke bedreiging voor de mediasector vormen, met als gevolg dat de inkomsten afnemen en de kwaliteit en diversiteit van de media worden aangetast. De Commissie zal **de richtlijn inzake auteursrechten in de digitale eengemaakte markt herzien**⁷⁴ en nagaan hoe de doeltreffendheid ervan in het kader van deze ontwikkelingen kan worden verbeterd.

Daarnaast zal de Commissie haar financiële instrumenten inzetten om de economische veerkracht van de mediasector in de EU en daarbuiten te ondersteunen. Het **programma voor veerkrachtige media** zal de huidige steun aan de media overbruggen met in het nieuwe meerjarig financieel kader (MFK) voorgestelde financieringsprogramma's⁷⁵, waarmee de weg wordt geëffend voor de succesvolle uitrol van het volgende MFK. Dit programma zal voorzien in steun voor onafhankelijke journalistiek en mediageletterdheid, en onderstreept de inspanningen van de Commissie gericht op de versterking van een duurzame nieuwsmediasector, met inbegrip van lokale journalistiek, ook in kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten van de EU. De Commissie zal de steun aan lokale media opvoeren via **Creatief Europa** door projecten te bevorderen die gericht zijn op de levensvatbaarheid van onafhankelijke en lokale journalistiek⁷⁶. Het programma Creatief Europa zal ook zijn bestaande oproepen tot het indienen van voorstellen inzake vaardigheden in 2027 uitbreiden door een nieuwe actie toe te voegen om nieuwsmediaprofessionals bij te scholen. Een nieuwe actie in het kader van **Horizon Europa** zal de digitale transformatie van de mediasector verder ondersteunen, onder meer door nieuwe innovatieve instrumenten voor media te ontwerpen teneinde nieuwe gebruikers te bereiken en nieuwe inkomstenbronnen aan te boren.

Particuliere investeringen in de media blijven relatief laag en vereisen nieuwe investeringsoplossingen op maat, gericht op langetermijnrendementen op investeringen. **Private equity** moet worden ingezet ter ondersteuning van hoogwaardige onafhankelijke media. De Commissie zal impactinvesteringen in de nieuwsmediasector bevorderen en samen met de EIB-groep in gesprek gaan met potentiële investeerders.

De Commissie heeft zich er in het kader van haar steun voor de invoering van AI in de culturele en creatieve sectoren toe verbonden de ontwikkeling van **pan-Europese platforms** te ondersteunen, teneinde realtimenieuws en -informatie van professionele mediakanalen in meerdere talen ter beschikking te stellen aan een breder publiek in de hele EU⁷⁷. De Commissie

⁷⁴ Richtlijn (EU) 2019/790 van het Europees Parlement en de Raad van 17 april 2019 inzake auteursrechten en naburige rechten in de digitale eengemaakte markt (PB L 130 van 17.5.2019, blz. 92).

⁷⁵ Meer in het bijzonder het voorgestelde AgoraEU-programma.

⁷⁶ Daarnaast ondersteunt de Commissie onafhankelijke lokale journalistiek en draagt zij bij aan opleidingen voor journalisten in spe door middel van op specifieke thema's gerichte maatregelen, onder meer in het kader van het EU-cohesiebeleid. Haar lokaal georiënteerde voorlichtingsmaatregelen en op capaciteitsopbouw gerichte acties helpen bij de aanpak van "nieuwsworstijnen".

⁷⁷ AI-toepassingsstrategie, COM(2025) 723 final.

zal bovendien meer steun verlenen aan innovatieve mediaprojecten die het publiek in de Unie en daarbuiten nieuwe formats en content bieden⁷⁸. Daarnaast zal de Commissie toekomstige trajecten voor de technologische omgeving van de EU onderzoeken, waarbij in eerste instantie de aandacht uitgaat naar toekomstige sociale netwerken/socialemediaplatforms ter ondersteuning van de **digitale soevereiniteit** van de EU.

Het waarborgen van de **veiligheid en bescherming van journalisten** blijft een kernprioriteit, ook in het externe optreden van de EU⁷⁹. Om haar inspanningen ter bescherming van journalisten tegen ongepaste druk, bedreigingen en aanvallen op te voeren, zal de Commissie haar **aanbeveling over de veiligheid van journalisten**⁸⁰ actualiseren om een hoger veiligheidsniveau, een gunstiger klimaat voor journalisten en hoogwaardige nieuwsgaring (journalistiek als primaire bron van informatie) in de samenleving te ondersteunen, en zal zij **een evenement op hoog niveau organiseren over de bestrijding van SLAPP's** ter ondersteuning van de herziening van haar anti-SLAPP-aanbeveling⁸¹. Teneinde een veilige haven te bieden aan journalisten, onderzoekers en maatschappelijke organisaties die zich bezighouden met het analyseren van de informatieomgeving en de ontwikkelingen daarin (bijvoorbeeld de impact van AI), zal de Commissie bovendien richtsnoeren vaststellen ter ondersteuning van de uitvoering van de relevante EU-regels⁸².

Ter bevordering van de algemene doelstelling ter ondersteuning van de vrijheid en pluriformiteit van de media zal de Commissie ook mechanismen blijven financieren om de persvrijheid in de EU-lidstaten en kandidaat-lidstaten te monitoren⁸³.

De Commissie biedt voorts steun voor hoogwaardige onafhankelijke media en journalistiek op internationaal niveau, met name in het Europees nabuurschap en de kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten van de EU. Kernfinanciering voor het ondersteunen van onafhankelijke media-activiteiten vormt een doeltreffend en efficiënt middel om pogingen tot desinformatie van autoritaire regimes in binnen- en buitenland tegen te gaan. Onafhankelijke, hoogwaardige onderzoeks- en entertainmentjournalistiek helpen voorkomen dat het FIMI-narratief ingang kan vinden en kunnen de verspreiding ervan in de EU en de partnerlanden van

⁷⁸ Acties ter ondersteuning van de nieuwsmediasectoren zijn te raadplegen op: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/news-initiative>. Ook de lidstaten hebben opmerkelijke samenwerkingsinitiatieven gelanceerd. Nieuwe voorbeelden van dergelijke grensoverschrijdende initiatieven zijn onder meer ARTE + en het “informational shield”-project van Deutsche Welle en France Médias Monde.

⁷⁹ Steun voor onafhankelijke en pluriforme media, toegang tot informatie en de bestrijding van desinformatie, alsook de veiligheid van journalisten en mediawerkers, zowel online als offline, zijn kernprioriteiten in het EU-actieplan inzake mensenrechten en democratie, en omvatten acties als het EU-mechanisme ter verdediging van de mensenrechten: ProtectDefenders.eu, en EU-steun aan het Europees Fonds voor Democratie (EFD) dat gericht is op de ondersteuning van democratische actoren, waaronder onafhankelijke mediaplatforms en journalisten, <https://democracyendowment.eu/>.

⁸⁰ Aanbeveling (EU) 2021/1534 van de Commissie van 16 september 2021 over het waarborgen van de bescherming, de veiligheid en de weerbaarheid van journalisten en andere mediaprofessionals in de Europese Unie, C/2021/6650.

⁸¹ De Commissie zal bovendien het mandaat en de samenstelling van de deskundigengroep ter bestrijding van SLAPP's actualiseren teneinde de steun voor slachtoffers op te voeren en de regels van het internationaal privaatrecht van de EU te herzien om te beoordelen of het nodig is SLAPP-relevante aspecten op te nemen.

⁸² Zoals de digitaal dienstenverordening, de verordening inzake politieke reclame of de AI-verordening.

⁸³ Zie bijvoorbeeld projecten die financiering ontvangen uit hoofde van het programma Creatief Europa, zoals Media Freedom Rapid Response.

de EU beperken⁸⁴. Daarnaast voorzien het Europees Fonds voor Democratie (EFD) en het ProtectDefenders.eu-mechanisme van de Commissie in steun aan journalisten die gevaar lopen als mensenrechtenverdedigers van buiten de EU. In 2024 werden via dit laatste mechanisme ten minste 943 mediawerkers ondersteund. De Commissie zal essentiële steun blijven verlenen aan verbannen onafhankelijke journalisten en mediakanalen, onder meer uit Rusland en Belarus en andere landen, die in de EU en haar nabuurschap werkzaam zijn, en zal helpen om onafhankelijke mediakanalen van hoge kwaliteit in belangrijke partnerlanden in stand te houden. De Commissie zal de werkzaamheden in het kader van het systeem voor snelle respons met vertrouwde partners opvoeren om ervoor te zorgen dat burgers, actoren uit het maatschappelijk middenveld en journalisten die onder autoritaire regimes werkzaam zijn, de beschikking hebben over oplossingen voor het omzeilen van digitale censuur en van toezicht op en verwijdering van content.

Acties:

- *Herziening van de richtlijn audiovisuele mediadiensten*
- *aanpak van de uitdagingen waar het media-ecosysteem mee te kampen heeft in het kader van de herziening van de richtlijn inzake auteursrechten in de digitale eengemaakte markt;*
- *verstrekking van richtsnoeren om de mededinging in stand te houden en de pluriformiteit en diversiteit van de media te bevorderen in het kader van de herziening van de richtsnoeren inzake concentraties;*
- *beoordeling van de geschiktheid van de bestaande staatssteunregels voor publieke omroepen in het kader van de evaluatie van de omroepmededeling van 2009;*
- *oprichting van een programma voor veerkrachtige media ter ondersteuning van onafhankelijke journalistiek en mediageletterdheid;*
- *verscherpte maatregelen ten aanzien van de veiligheid van journalisten en het bestrijden van misbruik van procesrecht (SLAPP);*
- *steun voor hoogwaardige onafhankelijke media en journalistiek buiten de EU-grenzen.*

2.4. Bevordering van de maatschappelijke veerkracht en de burgerparticipatie

Betrokken en mondige burgers en een actief maatschappelijk middenveld vormen de ruggengraat van de democratie. Het bevorderen van burgerschapsvorming, met inbegrip van media- en digitale geletterdheid en kritisch denken, maakt mensen bewuster van risico's en bedreigingen en stelt burgers van alle leeftijden in alle gemeenschappen in staat door de informatieomgeving te navigeren, toegang te krijgen tot betrouwbare informatie, hun democratische rechten uit te oefenen en deel te nemen aan democratische processen. Ook het bevorderen van de burgerparticipatie in het democratisch leven, door middel van steun voor participatieve en op overleg gerichte instrumenten, is nodig om de zeggenschap, de

⁸⁴ De belangrijkste EU-steun aan onafhankelijke media die via het Europees Fonds voor Democratie wordt geleverd, heeft via socialemediakanalen alleen al in Rusland voor een publiek van minstens 36 miljoen mensen gezorgd. Sinds 2022 is het publiek van door de EU gesteunde kanalen met minstens 15-20 % toegenomen.

empowerment en het vertrouwen van het publiek te versterken. Dit is van cruciaal belang voor het ontwikkelen van algemene maatschappelijke veerkracht.

2.4.1. Burgerschapsonderwijs en democratische vaardigheden

Burgerschapsvaardigheden, waaronder media- en digitale geletterdheid, zijn van cruciaal belang voor de democratie. Er bestaat een breed scala aan projecten ter ondersteuning van dergelijke vaardigheden in het kader van verschillende EU-programma's, zoals Erasmus+, het programma "Burgers, gelijkheid, rechten en waarden" (CERV) en Horizon Europa.

Maatregelen op het gebied van onderwijs

Scholen en onderwijsinstellingen spelen een sleutelrol bij de ontwikkeling van burgerschapsvaardigheden die mensen in staat stellen op verantwoorde wijze te handelen, door kritisch denken, inclusiviteit, vrijheid van meningsuiting en actieve burgerparticipatie te bevorderen. Door het koesteren van deze vaardigheden leiden onderwijsinstellingen op alle niveaus mensen op tot goed geïnformeerde en geëngageerde burgers, met veerkrachtigere democratische samenlevingen tot gevolg.

Als onderdeel van de vaardigheidsunie worden in het **actieplan voor basisvaardigheden** zowel burgerschapsvaardigheden als digitale vaardigheden beschouwd als basisvaardigheden die van fundamenteel belang zijn om burgers in staat te stellen zich zowel in hun professionele als persoonlijke leven volledig te ontplooien. Het **onderwijspakket** voor 2026 zal een **steunregeling voor basisvaardigheden voor scholen** omvatten om kinderen en jongeren te ondersteunen bij het verwerven van schrijf-, lees-, wiskundige en wetenschappelijke vaardigheden, alsook digitale en burgerschapsvaardigheden. Als onderdeel van dit pakket zal de Commissie op basis van de evaluatie van het actieplan voor digitaal onderwijs een routekaart voor de toekomst van digitaal onderwijs en digitale vaardigheden 2030 presenteren, met speciale aandacht voor digitale vaardigheden, AI-geletterdheid, kritisch denken en het stimuleren van de democratische veerkracht in de digitale wereld.

De Commissie zal aanbevelingen doen aan schoolleiders en beleidsmakers. Deze aanbevelingen zullen **geactualiseerde richtsnoeren voor leerkrachten en onderwijsactoren inzake het aanpakken van desinformatie en het bevorderen van digitale geletterdheid** via onderwijs en opleiding omvatten⁸⁵, met als doel de pedagogische kennis van leerkrachten en de vaardigheden van jongeren op het gebied van kritisch denken te vergroten, het verantwoord gebruik van digitale technologieën te bevorderen, en het maken van weloverwogen keuzes in de onlineomgeving te ondersteunen. Zij zullen betrekking hebben op ontwikkelingen als generatieve AI, informatiemanipulatie⁸⁶ en de rol van sociale media en influencers. De Commissie ontwikkelt daarnaast richtsnoeren ter ondersteuning van de verwerving van basisvaardigheden op het gebied van paraatheid, met inbegrip van relevante elementen op het gebied van mediageletterdheid, aangezien dit van wezenlijk belang is voor actief en geïnformeerd burgerschap en de bestrijding van desinformatie en informatiemanipulatie. De

⁸⁵ European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Richtsnoeren voor leerkrachten en onderwijsactoren inzake het aanpakken van desinformatie en het bevorderen van digitale geletterdheid via onderwijs en opleiding, Publications Office of the European Union, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/28248>.

⁸⁶ Rekening houdend met het feit dat jongens en meisjes mogelijk op verschillende manieren worden benaderd.

Commissie zal een **kader voor EU-burgerschapscompetenties**⁸⁷ opstellen, samen met de **richtsnoeren ter bevordering van burgerschapsvorming op scholen**. Deze zullen als input dienen voor de ontwikkeling van leerplannen en opleidingsprogramma's.

Acties ter ondersteuning van mediageletterdheid buiten het onderwijs

In aanvulling op maatregelen op het gebied van onderwijs moeten acties ter ondersteuning van mediageletterdheid, met inbegrip van digitale geletterdheid, in de hele EU op inclusieve en efficiënte wijze worden opgeschaald om mensen van alle leeftijden en sociaaleconomische achtergronden te bereiken, met name mensen die geen onderwijs of opleiding volgen.

De Commissie zal **een pakket maatregelen inzake mediageletterdheid** invoeren. Het **programma voor veerkrachtige media** zal nieuwe acties omvatten ter ondersteuning van mediageletterdheid in alle leeftijdscategorieën (jongeren, volwassenen, ouderen) in zowel plattelands- als stedelijke gebieden. Het programma zal gericht zijn op nieuwe en bestaande uitdagingen op het gebied van informatie-integriteit, waarbij mediageletterdheid wordt gekoppeld aan paraatheid en er speciale aandacht uitgaat naar nieuwe trends op het gebied van mediaconsumptie⁸⁸. Ook mogelijke maatregelen ter verbetering van bestaande mechanismen op het gebied van mediageletterdheid in het kader van de richtlijn audiovisuele mediadiensten, zullen deel uitmaken van de evaluatie en herziening van deze regels. Er zal prioriteit worden gegeven aan de ondersteuning van lidstaten die met specifieke uitdagingen en behoeften te kampen hebben, alsook van kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten⁸⁹ en groepen die belemmeringen ondervinden bij hun deelname aan het democratisch leven⁹⁰.

De Commissie zal de lidstaten ondersteunen bij de ontwikkeling, uitbreiding of uitvoering van **nationale of regionale actieplannen inzake mediageletterdheid**⁹¹.

De Commissie zal bovendien **de mediageletterdheidsgemeenschap versterken** om de coördinatie te verbeteren en de banden tussen de betrokken actoren te versterken. Dit zal onder meer inhouden dat de **deskundigengroep voor mediageletterdheid** (MLEG) van de Commissie, waaraan de autoriteiten van de lidstaten deelnemen, wordt versterkt door de uitwisseling van beste praktijken te bevorderen, nieuwe samenwerkingsinstrumenten aan te bieden en haar mandaat uit te breiden met aspecten van maatschappelijke veerkracht en paraatheid. In aanvulling op de inspanningen van de MLEG zal de Commissie voorts een nieuw **onafhankelijk netwerk van deskundigen op het gebied van mediageletterdheid** opzetten,

⁸⁷ Onder meer rekening houdend met de EU-burgerschapsrechten zoals toegelicht in de "Guide to EU Citizenship": https://commission.europa.eu/publications/guide-eu-citizenship_en, en de komende EU-gids voor burgers inzake democratie ("EU democracy guide for citizens").

⁸⁸ Ook maatregelen ter verbetering van de mechanismen op het gebied van mediageletterdheid in het kader van de richtlijn audiovisuele mediadiensten zullen deel uitmaken van de evaluatie en herziening van de richtlijn.

⁸⁹ Die bijzonder kwetsbaar zijn voor FIMI en desinformatie omdat zij zich dicht bij Rusland en Belarus bevinden.

⁹⁰ Bijvoorbeeld op basis van bestaande indicatoren, zoals de index voor mediapluriformiteit die een subindicator inzake mediageletterdheid bevat.

⁹¹ In de strategie voor een paraatheidsunie is opgeroepen tot het leveren van meer inspanningen op het gebied van digitale en mediageletterdheid, onder meer in het kader van het aangekondigde Europees schild voor de democratie en de routekaart voor de toekomst van digitaal onderwijs en digitale vaardigheden 2030, zodat mensen vanaf jonge leeftijd worden aangemoedigd om kritisch na te denken en weerbaarheid tegen desinformatie en cyberdreigingen op te bouwen. Verschillende lidstaten hanteren nationale programma's om deze doelstellingen te verwezenlijken. Zo heeft Luxemburg in 2021 een nationaal actieplan voor digitale inclusie ingevoerd, en hanteert Malta een strategie voor digitaal onderwijs voor de periode 2025-2030.

waarin onafhankelijke deskundigen op diverse terreinen (waaronder paraatheid, FIMI en desinformatie, gegevensanalyse, risico's op het gebied van informatie-integriteit, gedragswetenschappen enz.) worden samengebracht om onafhankelijke input en inzichten te verschaffen teneinde nieuwe uitdagingen het hoofd te kunnen bieden. De inspanningen ten behoeve van mediageletterdheid zullen onder meer voortbouwen op de mediageletterdheidsgemeenschap van het Europees Waarnemingscentrum voor digitale media (EDMO) door bij te dragen aan de uitbreiding van het register van beste praktijken en use cases op basis van de EDMO-richtsnoeren voor doeltreffende initiatieven op het gebied van mediageletterdheid⁹², en door succesverhalen die zijn ontwikkeld en ingezet door **regionale/nationale EDMO-hubs** beter onder de aandacht te brengen, bijvoorbeeld om kwetsbare en plattelandsgemeenschappen en ouderen te bereiken of in het kader van samenwerking met de media.

De Commissie zal een **EU-gids voor burgers inzake democratie** presenteren om burgers bewuster te maken van hun democratische rechten uit hoofde van het EU-recht en de EU-beleidskaders, en van de wijze waarop zij deze kunnen uitoefenen⁹³. Hierbij zal speciale aandacht uitgaan naar jongeren.

Om burgers te betrekken bij het uitstippelen van deze maatregelen inzake democratie, burgerschap en media- en digitale geletterdheid, zal de Commissie een **Europees burgerpanel over democratische veerkracht** organiseren.

Acties:

- *ontwikkeling van de steunregeling 2026 voor basisvaardigheden voor scholen, onder meer met betrekking tot burgerschaps- en digitale vaardigheden;*
- *actualisering van de Richtsnoeren voor leerkrachten en onderwijsactoren inzake het aanpakken van desinformatie en het bevorderen van digitale geletterdheid;*
- *opstelling van een kader voor EU-burgerschapscompetenties, samen met richtsnoeren ter bevordering van burgerschapsvorming op scholen;*
- *ondersteuning van de lidstaten bij de ontwikkeling, uitbreiding of uitvoering van nationale of regionale actieplannen inzake mediageletterdheid;*
- *uitrol van maatregelen inzake mediageletterdheid, met nieuwe prioriteiten en een versterkte mediageletterdheidsgemeenschap;*
- *opstelling van een EU-gids voor burgers inzake democratie;*
- *organisatie van een Europees burgerpanel over democratische veerkracht.*

2.4.2. Bevordering van de betrokkenheid en participatie van burgers

Nieuwe en zinvolle methoden voor participatie, overleg en betrokkenheid van en met alle generaties burgers⁹⁴ stelt hen in staat om op meer manieren deel te nemen aan het democratisch

⁹² Zie: <https://edmo.eu/areas-of-activities/media-literacy/raising-standards-the-edmo-guidelines/>.

⁹³ Met speciale aandacht voor de rechten uit hoofde van de digitaalmediadienstenverordening, de AI-verordening, de richtlijn audiovisuele mediadiensten, de verordening inzake politieke reclame, de electorale rechten in de EU en andere relevante kaders.

⁹⁴ Het gaat hierbij om intergenerationele burgerpanels, burgervergaderingen, participatieve budgettering, participatieve planning of nieuwe digitale instrumenten en platforms op basis van civic tech, in aanvulling op praktijken als openbare raadplegingen of enquêtes.

debat en de beleidsvorming, als gevolg waarvan de beraadslagingen worden verrijkt met uiteenlopende standpunten, zoals blijkt uit de Conferentie over de toekomst van Europa, en de representatieve democratie op basis van verkiezingen wordt versterkt.

Op EU-niveau maakt de Commissie gebruik van diverse instrumenten om EU-burgers bij haar beleidsvorming te betrekken, om te beginnen met de Europese burgerinitiatieven, een uniek toonaangevend instrument waarmee burgers hun ideeën met betrekking tot EU-maatregelen kunnen aandragen. De **Europese burgerpanels** en het **platform voor burgerparticipatie** zijn inmiddels belangrijke troeven geworden voor het bieden van input en ondersteuning ten behoeve van de beleidsvorming, voor het ontwikkelen van democratische veerkracht en voor het bevorderen van het Europees burgerschap, en het gebruik ervan op EU-niveau en in de lidstaten zal worden aangemoedigd. De Commissie zal nagaan of het mogelijk is haar platform voor burgerparticipatie open te stellen of interoperabel te maken met nationale, regionale en lokale overheidsdiensten.

De Commissie zal nauw samenwerken met relevante organen en entiteiten, zoals het Europees Comité van de Regio's, het Europees Economisch en Sociaal Comité en belanghebbenden⁹⁵, met als doel het **netwerk van nationale autoriteiten voor burgerparticipatie** te versterken, inclusief nationale contactpunten, met name voortbouwend op het virtuele kenniscentrum van de Commissie voor participatieve en overlegdemocratie⁹⁶. De werkzaamheden van dit netwerk zullen gericht zijn op het lokale niveau, de versterking van de positie van jongeren, de intergenerationele dialoog, het verlenen van praktische ondersteuning en het bij nationale autoriteiten onder de aandacht brengen van relevante instrumenten. In dit kader zal de Commissie de voorbereiding ondersteunen van een **opleidingspakket** voor de lidstaten betreffende burgerparticipatie, in alle officiële talen van de EU.

De Commissie zal zorgen voor ruimere toegang tot informatie over burgerparticipatie via een **meertalig portaal** voor middelen op EU-niveau, teneinde instrumenten en informatie over democratische participatie breder te verspreiden voor gebruik op alle niveaus in de hele EU, onder meer door overheidsdiensten, belanghebbenden en burgers, waarbij informatie die is verzameld via het netwerk van nationale autoriteiten voor burgerparticipatie en in het kader van het kenniscentrum van de Commissie voor participatie- en overlegdemocratie, wordt gebundeld.

Het gebruik van innovatieve digitale instrumenten moet worden bevorderd ter aanvulling op en ondersteuning van persoonlijke uitwisselingen. De Commissie zal innovatie stimuleren op onlineplatforms die deelname aan de democratie mogelijk maken (civic tech⁹⁷), met inbegrip

⁹⁵ In de EU-strategie voor het maatschappelijk middenveld zullen maatregelen worden voorgesteld om met de lidstaten samen te werken teneinde de betrokkenheid van maatschappelijke organisaties te versterken, onder meer naar aanleiding van de aanbeveling van 2023 met betrekking tot deze actoren, terwijl acties in het kader van het Europees schild voor de democratie gericht zijn op burgerparticipatie.

⁹⁶ Dit centrum ondersteunt projecten in het kader van participatieve en overlegdemocratie op EU-niveau waar kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten bij betrokken zijn, met een verscheidenheid aan middelen, opleidingen, fysieke evenementen, burgerlaboratoria en een praktijkgemeenschap met multidisciplinaire expertise uit de hele EU.

⁹⁷ Civic tech kan worden gedefinieerd als het gebruik van digitale technologieën om de democratie te versterken door het publiek in staat te stellen te worden geïnformeerd over en deel te nemen aan besluitvorming en

van lokale digitale platforms die democratische betrokkenheid ondersteunen en AI inzetten voor participatieve doeleinden. Om de samenwerking met de civic-tech-sector op gang te brengen, zal de Commissie een **civic-tech-hackathon** organiseren om innovatieve projecten onder de aandacht te brengen. Daarnaast zal zij een **Europese civic-tech-hub**⁹⁸ opzetten met een uitgebreid, meertalig register voor informatie, middelen en instrumenten met betrekking tot civic tech⁹⁹. De Commissie zal op dit gebied proefprojecten ondersteunen in het kader van de desbetreffende EU-financieringsprogramma's, waarbij lokale overheden, gemeenschappen en techstart-ups werken aan de ontwikkeling van schaalbare oplossingen, ook in plattelandsgebieden¹⁰⁰. Op al deze werkerterreinen zal bijzondere aandacht worden besteed aan de toegankelijkheid en interoperabiliteit van civic-tech-instrumenten.

Jongerenparticipatie en -raadpleging op alle niveaus zorgen ervoor dat beleidsmaatregelen en besluiten mede gebaseerd zijn op de standpunten en behoeften van de jongere generatie die de gevolgen op de langere termijn zal ondervinden. Door jongeren op inclusieve wijze te betrekken, wordt onder meer een gevoel van maatschappelijke verantwoordelijkheid bevorderd, waardoor levenslange deelname aan de samenleving en de democratie wordt aangemoedigd. Jongeren spelen een centrale rol bij de inspanningen van de Commissie om burgers bij haar beleidsvorming te betrekken, onder meer via de jongerenadviesraad van de voorzitter. Er zullen **jongerenbeleidsdialogen** worden georganiseerd tussen leden van de Commissie en jongeren **over de uitvoering van het Europees schild voor de democratie. De EU-toolkit voor jongerenparticipatie en beleidsdialoog** ("EU Youth Dialogue Participation Toolkit"), die samen met de nationale jeugdraden tot stand is gebracht, **zal worden aangepast** teneinde meer jongeren te bereiken en zal via de Europese Jongerensite onder de aandacht worden gebracht om de participatie van jongeren in bredere zin te stimuleren. Het **initiatief "Voices of the Future"** heeft tot doel een Europees forum voor intergenerationele rechtvaardigheid in de democratie tot stand te brengen als inclusieve ruimte waar personen van alle leeftijden elkaar kunnen ontmoeten om vorm te geven aan de langetermijnkeuzes van Europa.

Acties:

- *bevordering van de burger- en jongerenparticipatie, onder meer door het netwerk van nationale autoriteiten voor burgerparticipatie te versterken door de toevoeging van een opleidingspakket en een meertalig portaal voor middelen op EU-niveau;*
- *oprichting van een Europese civic-tech-hub ter ondersteuning van de civic-tech-sector.*

beleidsvorming, en door het reactievermogen en de verantwoordingsplicht van overheden te vergroten (zie het beleidsdocument nr. 72 van de OESO inzake openbaar bestuur uit 2025).

⁹⁸ De hub zal gekoppeld zijn aan het Interoperabel Europa-portaal dat bij Verordening (EU) 2024/903 tot stand is gebracht en toegang biedt tot interoperabiliteits- en opensourceoplossingen die door overheidsdiensten in Europa worden gebruikt. De hub biedt reeds voorbeelden van opensourceoplossingen voor burgerparticipatie.

⁹⁹ Dit zal de zichtbaarheid van civic-tech-instrumenten en het delen van expertise en kennis in het hele civic-tech-ecosysteem ondersteunen, en deze sector bij nationale en lokale autoriteiten beter onder de aandacht brengen.

¹⁰⁰ Voortbouwend op het Europees interoperabiliteitskader zal er een beoordelingsmodel worden ontwikkeld om het interoperabiliteitsniveau van civic-tech-platforms te evalueren en onlineplatforms te helpen verbeterpunten in kaart te brengen.

2.4.3. Versterking van de democratie door middel van maatschappijbrede maatregelen

Om de democratie verder te versterken moeten de betrokken actoren en gemeenschappen duurzame steun ontvangen, moeten hun initiatieven worden erkend en uitgebreid, en moeten beste praktijken die blijk geven van innovatieve benaderingen onder de aandacht worden gebracht. Hierbij moet bijzondere aandacht uitgaan naar regio's met een laag niveau van maatschappelijke en politieke betrokkenheid.

Teneinde het hoofd te kunnen bieden aan de toenemende uitdagingen, waaronder sociale versnippering, digitaal isolement en afnemend vertrouwen in overheidsinstellingen, zal de Commissie initiatieven ten behoeve van gemeenschapsopbouw bevorderen. Samen met lokale overheden en netwerken in de hele EU — waaronder het **EU-netwerk van lokale raadsleden** — zal de Commissie in ondersteuning en stimulansen voorzien voor initiatieven van burgers die mensen van verschillende leeftijden en achtergronden samenbrengen en lokale verbindingen en inclusieve openbare ruimten bevorderen, onder meer door middel van sport, muziek, het vertellen van verhalen en samenwerking.

Lokale democratie, inclusie en participatieve benaderingen behoren tot de kernwaarden en -beginselen van het Nieuw Europees Bauhaus. Dit komt de lokale democratie ten goede door middel van concrete initiatieven die innovatieve benaderingen ten aanzien van de betrokkenheid van de gemeenschap op buurtniveau bevorderen. Het gaat hierbij onder meer om het versterken van de participatie van de gemeenschap en van intergenerationele verbondenheid, alsook om het bevorderen van een gezamenlijke aanpak ten aanzien van inclusieve openbare ruimten en buurten.

De EUROPE DIRECT-centra van de Commissie zullen fungeren als lokale microhubs voor de democratie in de vorm van open, levendige ruimten waar mensen uit de gemeenschap elkaar kunnen ontmoeten, ervaringen kunnen uitwisselen en samen kunnen optreden op basis van een inclusieve dialoog die aansluit op hun alledaagse realiteit. In samenwerking met lokale instanties kunnen hier activiteiten worden georganiseerd waar gedachtewisselingen uitlopen op gedeelde ervaringen, variërend van buurtavonden tot het uitwisselen van vaardigheden op buurtniveau, of lokale podcasts¹⁰¹.

Teneinde meer uitwisselingen en synergieën te creëren tussen belanghebbenden die actief zijn op het gebied van democratische innovatie, en de uitwisseling van beste praktijken en de zichtbaarheid van hun projecten te stimuleren, zal de Commissie een **evenement op hoog niveau** over democratie organiseren en een **jaarlijkse prijs voor democratische innovatie toekennen**¹⁰². Het onder de aandacht brengen van projecten in verband met de democratie vergroot de zichtbaarheid ervan voor particuliere geldschieters en filantropische organisaties die worden aangemoedigd om een steeds grotere rol te spelen.

¹⁰¹ De ambassadeurs van het burgerparticipatieplatform en voormalige leden van de Europese burgerpanels kunnen ervaringen uitwisselen en de burgerparticipatie bevorderen.

¹⁰² Deze kan worden toegekend aan concrete projecten in kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten van de EU.

De Commissie zal specifieke **bewustmakingscampagnes** opzetten om duidelijk te maken waarom democratie belangrijk is en hoe alle burgers, met inbegrip van jongeren, hun democratische rechten kunnen uitoefenen en hun stem kunnen laten horen¹⁰³.

Ook voor de **particuliere sector** is een rol weggelegd bij de bevordering en handhaving van de democratie, welke rol van fundamenteel belang is voor een eerlijk en goed functionerend ondernemingsklimaat en economische welvaart. Op haar beurt is een welvarende economie van essentieel belang voor een florerende democratie. De Commissie zal particuliere ondernemingen en ondernemersorganisaties aanmoedigen om beste praktijken uit te wisselen, vrijwillige verbintenissen op dit gebied aan te gaan en een **bedrijfscoalitie voor democratie**¹⁰⁴ op te richten.

Acties:

- *organisatie van een evenement op hoog niveau over democratie en een jaarlijkse prijs voor democratische innovatie;*
- *uitrol door de Commissie van specifieke bewustmakingscampagnes;*
- *ondersteuning van vrijwillige verbintenissen van de particuliere sector met het oog op de oprichting van een bedrijfscoalitie voor democratie.*

2.4.4. Waarborgen van empirisch onderbouwde besluitvorming

Empirisch onderbouwde beleidsvorming waarborgt dat instellingen, debatten en besluitvorming geworteld zijn in feitelijke en transparante processen waarover rekenschap kan worden afgelegd, en in onpartijdige gegevens op basis van vrijheid van wetenschappelijk onderzoek ter bevordering van het vertrouwen in de legitimiteit van bestuur. Om doeltreffende en democratische wetenschappelijke adviesprocessen en wetenschappelijke ondersteuning van overheidsbeleid te waarborgen, is het zaak de hoogste normen op het gebied van onderzoeksethiek en -integriteit na te leven. Daarnaast is het van essentieel belang om de betrokkenheid en het vertrouwen van burgers in de wetenschap te waarborgen en te zorgen voor robuuste en onafhankelijke adviessystemen. De Commissie zal in dit verband een **aanbeveling vaststellen over de ondersteuning van wetenschappelijk bewijs en het gebruik ervan in de beleidsvorming van de overheid**.

Vrijheid van wetenschappelijk onderzoek is een cruciaal onderdeel van academische vrijheid en is van essentieel belang voor het genereren van betrouwbare kennis en gegevens. Door de onafhankelijkheid van onderzoekers en academici bij het verkennen, onderzoeken en innoveren te beschermen, wordt gewaarborgd dat de informatie die wordt gebruikt in het besluitvormingsproces, geloofwaardig en onbevooroordeeld is. Deze waarden zijn ook een eerste vereiste waaraan instellingen voor hoger onderwijs moeten voldoen om hun academische en maatschappelijke missie te bereiken en het publieke discours te koesteren en te bevorderen door kennis en informatie te verstrekken, en zijn van essentieel belang voor de democratische veerkracht. De komende verordening betreffende **de Europese Onderzoeksruiimte** zal de

¹⁰³ De ambassadeurs van het burgerparticipatieplatform en voormalige leden van de Europese burgerpanels kunnen ervaringen uitwisselen en de burgerparticipatie bevorderen.

¹⁰⁴ Met ondersteuning van een startworkshop en een studie betreffende mogelijke bijdragen uit het bedrijfsleven.

vrijheid van wetenschappelijk onderzoek in het EU-recht, als essentieel onderdeel van academische waarden, opnieuw bevestigen. Ook de vrijheid van kunsten en de bescherming van kunstenaars en culturele instellingen, zoals uiteengezet in het Cultuurkompas voor Europa, vormen een belangrijk onderdeel van het democratisch bestel en de democratische veerkracht.

Voortbouwend op de aanbeveling van de Raad van 2024 betreffende verbetering van de onderzoeksveiligheid¹⁰⁵ verkent de Commissie bovendien de mogelijkheden voor de totstandbrenging van een **Europees expertisecentrum voor onderzoeksveiligheid** om de empirische onderbouwing van beleidsvorming op het gebied van onderzoeksveiligheid te versterken en een EU-brede praktijkgemeenschap in de hele EU te bevorderen.

Meer in het algemeen zou het Europees Centrum voor democratische veerkracht ook de **uitwisseling van ervaringen bij het ontwikkelen van democratische veerkracht** kunnen faciliteren, onder meer in de vorm van **beste praktijken voor gemeenschapsopbouw**, initiatieven op het gebied van **mediageletterdheid** en maatregelen op het gebied van **paraatheid**.

Acties:

- *vaststelling van een aanbeveling van de Commissie over de ondersteuning van wetenschappelijk bewijs en het gebruik ervan in de beleidsvorming van de overheid;*
- *verankering van de vrijheid van wetenschappelijk onderzoek in het EU-recht in het kader van de verordening betreffende de Europese Onderzoeksruimte;*
- *verkenning van mogelijkheden voor de totstandbrenging van een Europees expertisecentrum voor onderzoeksveiligheid.*

3. Investeren in democratie is investeren in onze toekomst

Financiële steun is van cruciaal belang voor het verwezenlijken van de prioriteiten van het Europees schild voor de democratie op de korte en lange termijn. Verschillende EU-financieringsprogramma's zijn in dit verband van belang. **Creatief Europa** verstrekt financiering ter ondersteuning van de media, journalistiek en digitale en mediageletterdheid. Het programma **Digitaal Europa** ondersteunt multidisciplinaire samenwerkingen ter bestrijding van desinformatie, via zijn financiering van EDMO, met inbegrip van de regionale hubs daarvan, en het Europees netwerk van factcheckers. **Horizon Europa** ondersteunt onderzoek, innovatie en proefnemingen om de democratie en het bestuur te versterken en democratische innovatie te ontwikkelen. Het programma **Burgers, gelijkheid, rechten en waarden (CERV)** beschermt en bevordert de waarden van de Unie en bevordert de betrokkenheid en participatie van burgers bij het democratisch leven van de Unie.

De pijler voor snelle respons in het kader van het instrument voor nabuurschapsbeleid, ontwikkeling en internationale samenwerking ondersteunt onafhankelijke journalistiek en richt zich op de bestrijding van FIMI-capaciteiten in crisissituaties. Andere programma's, zoals **het programma Justitie** en **Erasmus+** versterken de democratie door de belangrijkste doelstellingen ervan te verwezenlijken. De faciliteiten voor Oekraïne, de Westelijke Balkan en

¹⁰⁵ Aanbeveling van de Raad van 23 mei 2024 betreffende verbetering van de onderzoeksveiligheid, C/2024/3510.

Moldavië maken het mogelijk financiering uit te betalen op basis van de uitvoering van structurele hervormingen ter versterking van de democratie, met steun voor maatschappelijke organisaties, onafhankelijke media, mediageletterdheid en weerbaarheid tegen FIMI en hybride dreigingen. De Commissie zal bij de programmering van deze fondsen gedurende de resterende periode van het huidige meerjarig financieel kader (MFK) met voorrang rekening houden met aspecten in verband met de democratie. Hiertoe moet innovatieve financiering in aanmerking worden genomen, waaronder microsubsidies voor lokale initiatieven, financiële instrumenten, zoals garanties, leningen en eigen vermogen, alsook het stimuleren en stroomlijnen van crowdfunding.

Particuliere financiering moet worden gestimuleerd. Zo kan private-equityfinanciering nu al worden gebruikt om de risico's van creatieve projecten in de audiovisuele sector te beperken door het financieren van de ontwikkeling en distributie van films, mediacontent of culturele initiatieven. Dergelijke risicobeperking zou kunnen worden toegepast op toekomstige projecten ter ondersteuning van onafhankelijke media en journalistiek. Fondsenwervende evenementen kunnen filantropische bijdragen en samenwerkingen met particuliere stichtingen stimuleren met als doel de financiële steun voor het Europees schild voor de democratie te versterken.

Als onderdeel van het volgende **MFK 2028-2034** heeft de Commissie een aantal programma's voorgesteld om bij te dragen tot de doelstellingen van het Europees schild voor de democratie. De voorgestelde financiering zou steun voor een breed spectrum van prioriteiten en actoren bestrijken, waaronder vrije en onafhankelijke media, de activiteiten van maatschappelijke organisaties, onderwijs en algemene democratische veerkracht. **AgoraEU** is met name bedoeld om gedeelde waarden, waaronder democratie, te bevorderen en de Europese culturele diversiteit, de audiovisuele en creatieve sectoren, de mediavrijheid en de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld te ondersteunen. Het nieuwe onderdeel **MEDIA+** in het kader van **AgoraEU** heeft tot doel holistische steun te bieden aan vrije en onafhankelijke journalistiek en nieuwsmedia, en de vrijheid van de media te beschermen en te bevorderen, de financiële levensvatbaarheid van de media te vergroten, en mediageletterdheid en het opsporen en bestrijden van desinformatie te ondersteunen. Het onderdeel **CERV+** van **AgoraEU** heeft tot doel de uitvoering van het Europees schild voor de democratie te ondersteunen door vrije, eerlijke en inclusieve verkiezingsprocessen te bevorderen en door de participatie en betrokkenheid van burgers bij het democratisch en maatschappelijk leven van de Unie te versterken. Andere belangrijke ondersteunende acties zouden worden gefinancierd vanuit **het programma Justitie**¹⁰⁶, **Horizon Europa**¹⁰⁷, **Erasmus+**¹⁰⁸, **het Europees Fonds voor**

¹⁰⁶ Het volgende voorgestelde programma Justitie heeft tot doel de democratie te versterken door de opleiding van magistraten en justitieel personeel te bevorderen en te ondersteunen, teneinde de democratie te bevorderen en te zorgen voor een consistente en doeltreffende uitvoering van de desbetreffende rechtsinstrumenten van de EU.

¹⁰⁷ Het volgende door de Commissie voorgestelde programma Horizon Europa zal steun blijven verlenen aan onderzoek ter versterking van de democratie en de democratische waarden, door burgerparticipatie te stimuleren, veerkrachtige, pluralistische samenlevingen en de integriteit van de informatieruimte en het medialandschap te bevorderen, en desinformatie te bestrijden.

¹⁰⁸ In het volgende door de Commissie voorgestelde programma Erasmus+ zal bijzondere aandacht uitgaan naar de ondersteuning van burgerschapsvorming en burgerparticipatie, EU-waarden, maatschappelijke veerkracht en

concurrentievermogen¹⁰⁹, het instrument Europa in de wereld¹¹⁰ en de plannen voor nationaal en regionaal partnerschap¹¹¹.

Democratische weerbaarheid en defensie hebben een onderling versterkend effect. Ook **defensie-uitgaven** kunnen worden beschouwd als middel ter ondersteuning van de democratische veerkracht, bijvoorbeeld door te investeren in cyberbeveiliging, preventie tegen hybride dreigingen of bescherming van kritieke infrastructuur en democratische instellingen tegen externe inmenging. De weerbaarheid van de EU op defensiegebied en de maatregelen ter bestrijding van hybride dreigingen doen de democratische veerkracht toenemen, onder meer door de versterking van de technologische excellentie van Europa op het gebied van cyberdefensie en de ontwikkeling van geavanceerde technologieën. De financiële steun van de EU in het kader van het **Europees Defensiefonds, Horizon Europa, Digitaal Europa**, het **SAFE-instrument** (Optreden voor de veiligheid van Europa) en het toekomstige MFK uit hoofde van het voorgestelde **programma voor de Europese defensie-industrie**, is in dit verband van essentieel belang.

4. Conclusies

Deze mededeling over het Europees schild voor de democratie voorziet in een strategische aanpak om de democratie in de EU op de lange termijn te beschermen, te versterken en te bevorderen. In de mededeling wordt gewezen op het feit dat de Commissie bijzonder veel belang hecht aan het versterken van de democratische veerkracht in de Unie en dat zij in dit kader wil samenwerken met andere EU-instellingen en -organen, de EU-lidstaten, partners uit het EU-nabuurchap, relevante belanghebbenden en burgers, teneinde de uitdagingen aan te pakken waar de democratie zich mee geconfronteerd ziet.

In het kader van deze strategische aanpak wordt een reeks acties aangekondigd die tegen 2027 geleidelijk zullen worden uitgerold. De lidstaten zullen een sleutelrol vervullen bij de

mediageletterdheid — met volledige inachtneming van de bevoegdheid van de lidstaten om leerplannen voor scholen en universiteiten vast te stellen en hun onderwijssystemen te organiseren —, onder meer door middel van activiteiten op het gebied van niet-formeel en informeel leren om de participatie van jongeren te stimuleren en jongeren bij te brengen hoe zij aan de democratie kunnen deelnemen.

¹⁰⁹ Het voorgestelde Europees Fonds voor concurrentievermogen zal de sector civiele beveiliging ondersteunen bij onder meer de bestrijding van hybride dreigingen.

¹¹⁰ In de oostelijke uitbreidings- en nabuurschapsregio's zal het voorgestelde instrument Europa in de wereld instrumenten bieden ter bevordering van de democratie, goed bestuur, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden. Daarnaast zal het programma Europa in de wereld de naleving van de EU-normen door kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten stimuleren, in overeenstemming met het beginsel “eerst de basis” in het kader van het uitbreidingsbeleid. In dit verband zal ook bijzondere aandacht uitgaan naar het versterken van onafhankelijke media en mediageletterdheid, alsook naar het vergroten van de weerbaarheid tegen FIMI en hybride dreigingen.

¹¹¹ Plannen voor nationaal en regionaal partnerschap, die worden uitgevoerd met inachtneming van de beginselen van bestuur op verschillende niveaus en van partnerschap, kunnen de capaciteiten van de lidstaten ondersteunen bij de bestrijding van zware en georganiseerde criminaliteit, met name in verband met hybride dreigingen zoals FIMI, en maatregelen ondersteunen ter versterking van democratisch bestuur, bijvoorbeeld door de transparantie te verbeteren, de burgerdialoog te bevorderen, het maatschappelijk middenveld te ondersteunen en de rechtsstaat te versterken.

verwezenlijking van deze doelstellingen en de Commissie zal zich blijven inspannen om de gezamenlijke verantwoordelijkheid te waarborgen.

Teneinde de politieke follow-up van de uitvoering van deze mededeling te waarborgen, zal de Commissie het Europees Parlement en de Raad regelmatig in kennis stellen van de ontwikkelingen. De Commissie zal jaarlijks een ministerieel forum op hoog niveau organiseren om de balans op te maken van de acties die in het kader van het Europees schild voor de democratie zijn uitgerold, en om de uitwisseling van beste praktijken te vergemakkelijken door hierbij zowel institutionele als niet-institutionele actoren te betrekken. De Commissie zal daarnaast de dialoog aangaan met gesprekspartners en belanghebbenden op nationaal en lokaal niveau. Aan het einde van het mandaat zal de Commissie de balans opmaken van de uitvoering en het effect van de in deze mededeling vermelde acties.

Het Europees schild voor de democratie vormt een integraal onderdeel van de proactieve aanpak van de Commissie ten aanzien van de verdediging en handhaving van de waarden van de EU. De Commissie heeft krachtige maatregelen genomen om de rechtsstaat en grondrechten in de EU te beschermen en te bevorderen, met name door middel van het jaarlijkse **verslag over de rechtsstaat** en de jaarverslagen over de toepassing van het **Handvest van de grondrechten van de Europese Unie**. De bescherming en bevordering van mensenrechten en democratie zijn ook kernprioriteiten binnen het externe optreden van de EU, zoals uiteengezet in het **actieplan inzake mensenrechten en democratie 2020-2027**. De **EU-strategie voor het maatschappelijk middenveld**¹¹² vormt een aanvulling op deze inspanningen door een sterkere samenwerking met maatschappelijke organisaties te stimuleren en een bloeiende ruimte voor het maatschappelijk middenveld in de hele EU te bevorderen.

De democratie is een stelsel dat we dag in dag uit moeten beschermen en koesteren en nooit als vanzelfsprekend mogen beschouwen. De EU blijft zich in een context van toenemende externe en interne uitdagingen krachtig inzetten voor de verdediging van de democratie en het bevorderen van de democratische waarden, instellingen en processen. Het is van belang onze verworvenheden te behouden en hier zullen wij ons krachtig en eensgezind voor inzetten door sterke en veerkrachtige democratieën op te bouwen.

¹¹² Mededeling van de Europese Commissie over een EU-strategie voor ondersteuning, bescherming en empowerment van het maatschappelijk middenveld, COM(2025) XXX final.